

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

**Навчально-методичний центр цивільного захисту та
безпеки життєдіяльності Тернопільської області**

**Опорні конспекти за програмою прискореної
підготовки працівників до дій в особливий період**

УКЛАДАЧІ:

Бабій О.М., методист обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ БЖД Тернопільської області

Сагайдак Л.Д., начальник обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ БЖД Тернопільської області

Горішний С.М., викладач Тернопільських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності НМЦ ЦЗ БЖД Тернопільської області

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гавура О.М., заступник начальника Управління ДСНС України у Тернопільській області

Любий І.В., заступник начальника управління- начальник відділу цивільного захисту та кадрової роботи управління з питань цивільного захисту населення Тернопільської облдержадміністрації

Даний посібник призначений на допомогу керівникам груп навчання персоналу підприємств, установ і організацій за програмою прискореної підготовки персоналу суб'єктів господарювання до дій в особливий період.

Розглянуто та схвалено на засіданні
методичної комісії
НМЦ ЦЗ та БЖД Тернопільської області
Протокол № 9 від 27.11.2019

Зміст

Вступ.....	4
I. Загальні положення.....	5
II. Розподіл навчального часу за розділами Програми та формами навчання	6
III. Тематика та зміст тем за розділами Програми	6
IV. Опорні конспекти за програмою прискореної підготовки прискореної підготовки працівників до дій в особливий період	8
1. Дії працівників суб'єкту господарювання за сигналами оповіщення цивільного захисту	8
2. Підготовка захисних споруд і найпростіших укриттів до використання.	11
3. Правила користування засобами індивідуального захисту засоби індивідуального захисту. Радіаційний і хімічний захист.	15
4. Навчання працівників способам захисту від ймовірних наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період	41
5. Порядок проведення евакуаційних заходів в особливий період	56
6. Виконання протипожежних заходів. Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі	59
7. Надання домедичної допомоги потерпілим	61
Висновок	71
Додаток 1 Журнал обліку занять з цивільного захисту	72
Список використаної літератури	73

ВСТУП

Війна завжди була для людей одним із найбільших лих на протязі всієї історії. Вона знищувала значні людські і матеріальні ресурси, приводила за собою інші лиха.

Міжнародна обстановка, яка склалась зараз у світі, характеризується подальшим підвищенням напруженості, зростанням недовіри основних держав світу у відносинах.

В таких умовах одним з головних завдань керівництва центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування - забезпечити стале функціонування національної економіки, стабільну роботу підприємств, установ, організацій, які мають завдання продовжувати роботу в особливий період. Успішне виконання цього завдання в значній мірі залежить від готовності керівного складу, фахівців та персоналу вказаних об'єктів працювати в умовах особливого періоду. Проведення занять з працівниками за програмою прискореної підготовки до дій в особливий період є необхідною умовою стабільної роботи підприємств, установ, організацій, які мають завдання продовжувати роботу в особливий період.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма прискореної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до практичних дій в умовах надзвичайних ситуацій особливого періоду складена у відповідності з вимогами глави 3 Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами законів України «Про правовий режим воєнного стану», постанови Кабінету Міністрів від 26 червня 2013 року № 443 «Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту», постанови Кабінету Міністрів від 26 червня 2013 року № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (зі змінами № 592 від 26.07.2018), «Організаційно-методичних вказівок з підготовки працюючого населення до дій у надзвичайних ситуаціях», затверджених Головою Державної служби України з надзвичайних ситуацій 21.12.2019 року №738, «Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях», затвердженої наказом Голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 06.06.2014 № 310, зі змінами до нього, затвердженими наказом від 08.08.2014 № 458, інших керівних і нормативних документів з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, Національного стандарту України ДСТУ 5028:2008 та функціональної програми навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області.

Мета програми: у стислі терміни підготувати працівників підприємств, установ та організацій до практичних дій в умовах надзвичайних ситуацій особливого періоду на базі раніше отриманих ними знань і навичок за програмою загальної підготовки працівників до дій у НС.

Відповідальність за організацію і якість проведення навчання несуть керівники суб'єктів господарювання, заняття проводяться керівниками навчальних груп.

З керівниками навчальних груп проводиться спеціальне навчання.

Окремі навчальні питання тем програми відпрацьовуються практично. Під час занять працівники залучаються до підготовки наявних захисних споруд до прийому працівників, які потребують укриття, спорудження найпростіших укриттів, виконання протипожежних та інших заходів, що підвищують стійкість роботи об'єкту в особливий період. Кожен працівник повинен виготовити собі ватно-марлеву пов'язку.

Для проведення занять з навчання працівників прийомам надання домедичної допомоги залучаються медичні працівники об'єктів.

Кожне заняття закінчується підведенням його підсумків.

II. Розподіл навчального часу за розділами Програми та формами навчання

№ з/п	Найменування тем	Вид занять	Кількість годин	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Дії працівників суб'єкту господарювання за сигналами оповіщення цивільного захисту.	Практичне заняття	1	
2.	Підготовка захисних споруд і найпростіших укриттів до використання.	Практичне заняття	2	
3.	Правила користування засобами індивідуального захисту. Радіаційний та хімічний захист працівників	Практичне заняття	1	
4.	Навчання працівників способам захисту від ймовірних наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період	Практичне заняття	1	
5.	Порядок проведення евакуації в особливий період	Практичне заняття	1	
6.	Виконання протипожежних заходів. Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі.	Практичне заняття	2	
7.	Надання першої домедичної допомоги потерпілим.	Практичне заняття	2	
8.	Перевірка знань.	Практичне заняття	1	
	Всього:		12	

III. Тематика та зміст тем за розділами Програми

Тема 1. Дії працівників суб'єкту господарювання за сигналами оповіщення цивільного захисту.

Інформування працівників об'єкта щодо дій відповідно до вимог „Плану цивільного захисту на особливий період”.

Порядок оповіщення при загрозі виникнення аварій, катастроф, застосування зброї масового ураження.

Дії за сигналом „Увага всім!”. Хімічна небезпека. Радіаційна небезпека. Повітряна тривога.

Тема 2. Підготовка захисних споруд та найпростіших укриттів для захисту працівників.

Характеристика захисних споруд. Їх складові.

Будівництво швидкоспоруджуваних захисних споруд цивільного захисту.
Пристосування та використання найпростіших укриттів та споруд подвійного призначення для захисту працівників.

Тема 3. Правила користування засобами індивідуального захисту.

Радіаційний та хімічний захист працівників.

Класифікація засобів індивідуального захисту.

Призначення, будова і правила користування засобами індивідуального захисту.

Простіші засоби захисту органів дихання.

Радіаційний і хімічний захист працівників. Режими радіаційного захисту.

Тема 4. Навчання працівників способам захисту від ймовірних наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період.

Сучасні військові засоби ураження людей та об'єктів економіки, їх основні характеристики.

Вибухонебезпечні предмети (боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої). Правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів.

Дії населення у разі виявлення підозрілих предметів, що можуть бути використані для вчинення терористичних актів.

Дії населення у разі перебування в районі проведення бойових дій (антитерористичної операції).

Тема 5. Порядок проведення евакуації в особливий період.

Проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій воєнного періоду.

Рекомендації щодо підготовки комплекту необхідних речей.
"Екстрена валізка".

Порядок дій після прибуття на збірний пункт.

Порядок проведення евакуаційних заходів в особливий період.

Тема 6. Виконання протипожежних заходів. Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі.

Протипожежні заходи.

Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі.

Дії в осередку пожежі.

Тема 7. Надання першої домедичної допомоги потерпілим.

Основні правила надання домедичної допомоги постраждалим.

Надання домедичної допомоги постраждалим при раптовій зупинці серця.

Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при позиційному стисканні м'яких тканин.

Порядок надання домедичної допомоги при наявності декількох постраждалих.

Надання домедичної допомоги постраждалим без свідомості.

Надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації.

IV. Опорні конспекти за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період

1. Дії працівників суб'єкту господарювання за сигналами оповіщення цивільного захисту

У разі виникнення реальної загрози життю та здоров'ю людей внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період проводиться оповіщення населення сигналами оповіщення цивільного захисту, із залученням технічних засобів територіальної системи централізованого оповіщення та каналів телерадіомовлення.

Для оперативного та ефективного виконання заходів щодо забезпечення захисту кожної окремої особи, майна підприємств, установ та організацій, а також захисту населених пунктів в цілому громадяни повинні діяти вправно та чітко, вміти самостійно приймати рішення, бути дисциплінованими та організованими. Оповіщення населення здійснюється Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту населення та взаємодії з правоохоронними органами

Тернопільської обласної державної адміністрації дистанційно, за допомогою електричних сирен, мережі радіомовлення всіх діапазонів частот і видів модуляції та телебачення. Терміновій інформації, що доводиться до населення, передують уривчасте звучання електричних сирен, наявних на відповідній території, а також звучання електричних сирен у запису, яке транслюється мережею радіомовлення та телебачення.

Уривчасте звучання електричних сирен означає подачу попереджувального сигналу „Увага всім!”, який діє відповідно до чинного законодавства з 1989 року.

Почувши електричні сирени, необхідно негайно увімкнути гучномовці та радіоточки дротового радіомовлення, налаштувати радіоприймачі на хвилі які функціонують на території області, а також телеканалу УТ-1 Національної телерадіокомпанії України і прослухати інформацію (повідомлення). Повідомлення передаються через 5 хвилин після подачі звукового сигналу „Увага всім!”.

Вислухавши повідомлення (інформацію), кожний громадянин повинен:

- діяти без паніки та метушні відповідно до отриманих вказівок та рекомендацій.

Рекомендації щодо дій за сигналом оповіщення „Хімічна небезпека!”

Аварії на підприємствах, транспорті та продуктопроводах в особливий період можуть супроводжуватися викидом (виливом) в атмосферу і на прилеглу територію небезпечних хімічних речовин (далі - НХР), таких як хлор, аміак, хлористий водень та інші. Це являє серйозну небезпеку для населення, тому що забруднене повітря уражає органи дихання, очі, шкіру та інші органи людини.

Почувши сирену або переривчасті гудки, що означають сигнал „Увага всім!”, негайно увімкніть приймач радіотрансляційної мережі або телевізор. Уважно прослухайте інформацію про надзвичайну ситуацію, що сталася та порядок дій.

Дії у випадку виникнення хімічної небезпеки:

- чітко виконуйте вказівки керівництва суб'єкта господарювання;
- уникайте паніки. З одержанням повідомлення про викид (розлив) в атмосферу небезпечної хімічної речовини та про небезпеку хімічного зараження, виконайте рекомендовані заходи;
- надягніть засоби індивідуального захисту органів дихання та найпростіші засоби захисту шкіри;
- по можливості негайно покиньте зону хімічного забруднення;
- якщо засобів індивідуального захисту немає і вийти із району аварії неможливо, залишайтеся у приміщенні і негайно надійно герметизуйте приміщення! Зменшити можливість проникнення НХР (парів, аерозолів) у приміщення, зокрема, щільно закрийте вікна та двері, димоходи, вентиляційні люки, заклейте щілини в рамах вікон та дверей, вимкніть джерела газо-, електропостачання та загасіть відкритий вогонь. Чекайте повідомлень органів з питань надзвичайних ситуацій за допомогою засобів зв'язку;
- знайте, що вражаюча дія небезпечної хімічної речовини на людину залежить від її концентрації у повітрі та тривалості дії на людину, тому, якщо немає можливості покинути небезпечну зону, не панікуйте і продовжуйте вживати заходи безпеки;
- після вказівки на здійснення евакуації, при необхідності, візьміть необхідні документи, цінності та гроші, предмети першої необхідності, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів, наберіть воду у герметичні ємності, підготуйте найпростіші засоби захисту (ватно-марлеві пов'язки, а за їх відсутності - рушники, хустки) та засоби санітарної обробки (мильний розчин для обробки рук);
- залишаючи своє робоче місце або помешкання, вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть засоби захисту;
- виходьте із зони хімічного зараження в бік, перпендикулярний напрямку вітру та обходьте тунелі, яри, лощини - в низинах може бути висока концентрація небезпечних хімічних речовин;
- при підозрі на ураження НХР уникайте будь-яких фізичних навантажень, необхідно пити велику кількість рідини (чай, молоко, сік, вода) та звернутися до медичного закладу;
- вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг, ретельно вимийте очі, ніс та рот, по можливості прийміть душ.

Дії у разі раптового виникнення радіаційної небезпеки:

- отримавши повідомлення про радіаційну небезпеку, необхідно укритися від дії іонізуючого випромінювання. Якщо це неможливо, залишайтеся у приміщенні (стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізуюче випромінювання у 2 рази, цегляного – у 10 разів, заглиблені укриття (підвали) з покриттям із дерева – у 7 разів, з покриттям з цегли або бетону – у 40-100 разів). Проведіть герметизацію приміщення, а саме, щільно зачиніть вікна та двері, щілини заклейте;
- уникайте паніки, слухайте повідомлення органів виконавчої влади та вказівки керівництва суб'єкта господарювання щодо дій у надзвичайній ситуації;
- проведіть йодну профілактику препаратами йодистого калію. За його відсутності профілактика проводиться 5 % водно-спиртовим розчином йоду;

- якщо буде повідомлення про проведення евакуаційних заходів, швидко зберіть документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води, найпростіші засоби санітарної обробки та інші речі у герметичну валізу;

- залишаючи своє робоче місце, вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидку), гумові чоботи;

- по можливості негайно покиньте зону радіоактивного забруднення;

- з прибуттям на нове місце перебування проведіть дезактивацію засобів захисту, одягу, взуття та санітарну обробку шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно (зняти верхній одяг, ставши спиною до вітру, за можливістю почистити його), обробіть відкриті ділянки шкіри водою або спеціальним розчином, який буде виданий кожному. Для обробки шкіри можна використовувати марлю чи просто рушники.

Рекомендації щодо дій за сигналом оповіщення „Повітряна тривога!”

З метою привернення уваги до населення доводиться сигнал оповіщення „Увага всім!” шляхом включення електричних сирен, які дублюються протяжними гудками інших звукових пристроїв суб'єктів господарювання або транспортних засобів.

Після цього у мовному режимі через засоби масової інформації (радіо, телебачення, тощо) до населення доводиться сигнал „Повітряна тривога!” та порядок дій за цим сигналом.

З моменту подачі сигналу „Повітряна тривога!” для вжиття заходів захисту може бути всього лише кілька хвилин. Ці хвилини надзвичайно дорогоцінні, отже їх треба використовувати з максимальною ефективністю.

Почувши сигнал „Повітряна тривога!”, необхідно:

- виконувати заходи, передбачені на цей випадок Планом цивільного захисту на особливий період та діяти за вказівками керівництва суб'єкта господарювання;

- зупинити верстати, прилади, техніку. Вимкнути електричні прилади (рубильники);

- взяти засоби індивідуального захисту (респіратор, ватно-марлева пов'язка, протипилова тканинна маска тощо), завчасно підготовлений запас продуктів і води, особисті документи, кишеньковий ліхтар, найпростіші засоби домедичної допомоги (бинт, йод, джгут, перекис водню, нашатирний спирт, знеболювальні засоби тощо) та найкоротшим шляхом прямувати до найближчої захисної споруди, в якій без паніки зайняти визначене місце. Чітко виконувати вказівки керівника формування обслуговування захисної споруди, зокрема, не курити, не смітити, голосно не розмовляти, дотримуватися спокою і порядку, обов'язково допомагати морально та фізично тим, хто цього потребує;

- ні в якому разі не можна після сигналу „Повітряна тривога!” залишатися в будівлях, особливо на верхніх поверхах, адже внаслідок вибуху вони будуть руйнуватися від впливу ударної хвилі.

В складних умовах аварії, стихійного лиха необхідно дотримуватися організованості, дисципліни, точно виконувати встановлені правила поведінки. Метушня, паніка - неприпустимі під час надзвичайних ситуацій.

Отже можна зробити висновки що інформування та оповіщення є основним принципом та головним і невід'ємним елементом всієї системи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Своєчасне доведення сигналів та інформації про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій до підприємств, установ, організацій, працівників є запорукою прийняття виважених рішень і виконання заходів щодо захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій. Кожний громадянин повинен знати сигнали цивільного захисту та вміти діяти за ними.

2. ПІДГОТОВКА ЗАХИСНИХ СПОРУД І НАЙПРОСТІШИХ УКРИТТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ УКРИВАЮТЬСЯ В НИХ.

Захисні споруди призначені для захисту людей від наслідків: аварій (катастроф); стихійного лиха; зброї масового знищення; дії вторинних вражаючих факторів зброї масового знищення; звичайних засобів нападу.

Захисні споруди розподіляються:

1. За призначенням:

- для захисту населення;
- для розміщення органів управління (пультів управління, вузлів зв'язку) та медичних установ.

2. За місцем розташування:

- вбудовані (за техніко-економічними, експлуатаційними показниками мають перевагу);
- що окремо розташовані (допускаються в тих випадках, коли за об'єктивними причинами будівництво вбудованих унеможливується).

3. За термінами будівництва:

- що будуються завчасно;
- що будуються швидко.

4. За місткістю умовно:

- малої місткості – до 150 людей;
- середньої місткості – 151-600 людей;
- великої місткості – ≥ 601 людини.

5. За захисними властивостями:

- сховища;
- протирадіаційні укриття (далі - ПРУ);
- найпростіші укриття: відкриті та перекриті щілини.

До захисних споруд цивільного захисту належать:

сховище - герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

протирадіаційне укриття - негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

швидкосторуджувана захисна споруда цивільного захисту - захисна споруда, що зводиться зі спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

Для захисту людей від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження в особливий період також використовуються споруди подвійного призначення та найпростіші укриття.

Споруда подвійного призначення - це наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття - це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Складові захисних споруд

За призначенням у **сховищах** передбачаються основні та допоміжні приміщення.

До основних приміщень належать:

- приміщення для осіб, які укриваються;
- пункти управління (далі - ПУ);
- медичний пункт;
- операційно-перев'язувальні, передопераційно-стерилізаційні (у лікувальних установах).

До допоміжних приміщень належать:

- тамбур-шлюзи (тамбури);
- фільтровентиляційні приміщення;
- санітарні вузли;
- захищені дизельні електроустановки;
- електрощитові;
- приміщення для зберігання продуктів харчування;
- приміщення для ємностей запасу питної води;
- приміщення артезіанської свердловини;
- дренажні станції перекачування;
- балонні приміщення;
- приміщення для дозиметричного контролю, роздягальні, приміщення для брудного одягу, душові (тільки для сховищ атомних електростанцій).

До складу **протирадіаційних укриттів** належать основні та допоміжні приміщення.

До основних належать приміщення для розміщення осіб, які укриваються.

До допоміжних приміщень належать:

- санітарні вузли;
- вентиляційні приміщення;
- приміщення для зберігання забрудненого верхнього одягу.

Протирадіаційні укриття установ *охорони здоров'я* повинні мати такі основні приміщення:

- для розміщення хворих і тих, хто видужує;
- медичного та обслуговуючого персоналу;
- процедурну (перев'язочну);
- буфетну;
- пости медсестер.

Укриттю підлягають:

1) у сховищах:

а) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту та розташованих у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність в особливий період;

б) персонал атомних електростанцій, інших ядерних установок і працівники суб'єктів господарювання, які забезпечують функціонування таких станцій (установок);

в) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до категорії особливої важливості цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, а також працівники чергового персоналу суб'єктів господарювання, які забезпечують життєдіяльність міст, віднесених до відповідних груп цивільного захисту;

г) хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, які не підлягають евакуації або не можуть бути евакуйовані у безпечне місце;

2) у протирадіаційних укриттях:

а) працівники суб'єктів господарювання, віднесених до першої та другої категорій цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність у воєнний час;

б) працівники суб'єктів господарювання, розташованих у зонах можливих руйнувань, небезпечного і значного радіоактивного забруднення навколо атомних електростанцій;

в) населення міст, не віднесених до груп цивільного захисту, та інших населених пунктів, а також населення, евакуйоване з міст, віднесених до груп цивільного захисту і зон можливих значних руйнувань;

г) хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, розташованих за межами зон можливих значних руйнувань міст, віднесених до груп цивільного захисту, і суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту, а також закладів охорони здоров'я, які продовжують свою діяльність у воєнний час;

3) у швидкосторуджуваних захисних спорудах цивільного захисту, найпростіших укриттях та спорудах подвійного призначення підлягає укриттю населення міст, віднесених до груп цивільного захисту, яке не підлягає евакуації у безпечне місце, а також інших населених пунктів.

Поняття „готовності захисних споруд до використання за призначенням” включає в себе комплекс вимог, яким повинні відповідати сучасні сховища та укриття для забезпечення захисту людей.

До вимог „готовності захисних споруд” відносяться:

- цілісність конструкцій та обладнання;
- надійна герметизація споруд та наявність систем повітропостачання;
- оснащення сховищ та укриттів санітарно-технічним та іншим обладнанням, контрольно-вимірвальними приладами, забезпечення запасом питної води;
- справність всіх систем внутрішнього обладнання, приладів та пристроїв, наявність потрібного оснащення, інвентаря, інструкцій, документації з експлуатації;
- захисно-герметичні двері повинні бути відчиненими та знаходитись на підпорах;
- підготовленість обслуговуючого персоналу;
- належний санітарний стан приміщень.

Організація підтримання захисних споруд в готовності до використання та контроль за правильною їх експлуатацією здійснюється службою сховищ та укриттів об'єкта та міст (районів) у мирний час. Утримання та експлуатацію здійснюють формування цивільного захисту (ланки, групи) з обслуговування захисних споруд.

Час приведення захисної споруди у готовність:

- на атомних електростанціях, хімічно небезпечних об'єктах та пожежовибухонебезпечних об'єктах захисні споруди знаходяться у **постійній** готовності до **негайного** прийому людей, які укриваються;
- на інших суб'єктах господарювання – до 12 годин.

При отриманні розпорядження структурного підрозділу ДСНС України у Тернопільській області **на приведення захисної споруди у готовність** керівник формування цивільного захисту (ланка, група) з обслуговування захисної споруди повинен здійснити наступні заходи:

- розчистити підходи до захисної споруди, встановити вказівники та знаки;
- звільнити захисну споруду від майна, матеріалів, які не використовуються при її експлуатації у *воєнному стані*;
- обладнати приміщення нарами, лавами для сидіння або лежання згідно з нормами (норми подано нижче по тексту);
- розконсервувати інженерно-технічне обладнання;
- перевірити стан входів (виходів);
- перевірити робочий стан систем вентиляції, опалення, водопостачання, каналізації та електропостачання;
- закрити всі захисно-герметичні пристрої;
- відкрити санвузли;
- перевірити наявність аварійних запасів питної води;
- встановити та підключити телефони, гучномовці;
- перевірити укомплектованість захисної споруди необхідним майном;
- створити запаси продовольства, води та медикаментів.

Об'єм повітря на одну людину повинний бути не менше як 1,5 м³. Приміщення для укриття людей обладнуються місцями для сидіння розміром 0,45 x 0,45 м, для лежання 0,55 x 1,8 м - на одну людину), ширина проходу між нарами

повинна бути 0,7-0,85 м, а ширина проходу в сховищі повинна мати розміри 0,9-1,2 м. Відстань до стелі від верхнього ярусу не менша 75 см.

Пристосування та використання найпростіших укриттів та споруд подвійного призначення для захисту персоналу

Для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період використовуються найпростіші укриття та споруди подвійного призначення.

Під сховища можуть бути пристосовані:

- підвальні поверхи виробничих, допоміжних і адміністративно-побутових будинків і споруд;
- окремо розташовані заглиблені споруди виробничого, господарського і побутового призначення;
- пішохідні тунелі, вентиляційні галереї і тунелі, пустоти в великих фундаментах та інші;
- гаражі-стоянки.

Найпростіше укриття – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від дії засобів ураження в особливий період.

До укриттів простішого типу відносяться спеціально збудовані щілини, а також підвали й інші заглиблені приміщення, які пристосовані для захисту людей.

Щілини викопуються в ґрунті у вигляді вузьких ровів зі зломами в плані під кутом 90-120°. Довжина прямого відрізка повинна бути не більше 15 м. Місткість щілин від 10 до 50 людей. В щілинах місткістю до 25 людей робиться один вхід, а при більшій місткості - два входи. Перекриття і крутості щілини повинні витримувати навантаження від ваги ґрунтової засипки товщиною 50-60 см, бокового навантаження ґрунту і дії ударної хвилі на поверхні землі 0,5-1,0 кгс/см². При будівництві щілини на 10 осіб вибирається 12-15 м³ ґрунту. Матеріали для настилу переkritтя і одягу крутизни щілин - ліс круглий, пиломатеріали, залізобетонні вироби та інші.

3. ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ. ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До засобів радіаційного та хімічного захисту населення та забезпечення працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту на випадок надзвичайної ситуації у мирний і воєнний час належать:

- засоби індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин;
- одяг спеціальний захисний;
- промислові засоби захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин;
- респіратори;

- прилади радіаційної розвідки і дозиметричного контролю;
- військові прилади хімічної розвідки;
- спеціальні (промислові) прилади хімічної розвідки;
- джерела живлення і засоби індикації для перелічених приладів;
- ватно-марлеві пов'язки.

Порядок, що визначає механізм забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами радіаційного та хімічного захисту у разі застосування ядерної та інших видів зброї масового знищення проти України в умовах воєнного стану або у разі виникнення надзвичайної ситуації на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах господарювання в умовах мирного стану затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 № 1200 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 1148 від 29.10.2009, № 828 від 05.09.2012, № 237 від 08.04.2013).

Призначення, будова і правила користування протигазом, респіратором

У разі застосування ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення проти України в умовах воєнного стану населення забезпечується засобами індивідуального захисту органів дихання (фільтрувальними протигазами для захисту населення, протигазами дитячими типу ПДФ-Д, ПДФ-Ш, камерами захисними дитячими типу КЗД-6).

Працівники формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту забезпечується фільтрувальними протигазами для захисту населення та респіраторами.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах в умовах мирного стану населення забезпечується засобами індивідуального захисту органів дихання (фільтрувальний протигаз для захисту населення за типами залежно від небезпечних хімічних речовин або комплектами засобів захисту з аналогічними захисними властивостями), а працівники формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту - фільтрувальними протигазами для захисту населення за типами залежно від небезпечних хімічних речовин або комплектами засобів захисту з аналогічними захисними властивостями або ізолювальними дихальними системами.

У разі виникнення радіаційної аварії на атомній електростанції і об'єкті ядерно-паливного циклу непрацююче населення, яке проживає у зоні спостереження забезпечується респіраторами протипиловими та ватно-марлевими пов'язками.

Протигази

Протигази захищають органи дихання, очі та шкіру обличчя від впливу бойових отруйних речовин, небезпечних хімічних речовин (НХР) у будь-якому вигляді, радіоактивного пилу, бактеріологічних засобів.

За принципом дії вони розподіляються на дві категорії: фільтрувальні та ізолювальні.

Від деяких небезпечних хімічних речовин загальновійськові та цивільні фільтрувальні протигази не захищають, бо не розраховані на більшість цих речовин

(тільки від хлору та сірководню при концентрації до 15 мг/л звичайні фільтрувальні протигази захищають до 40 хвилин, а дитячі до 80 хвилин (без додаткових патронів).

Фільтрувальні протигази

У фільтрувальних протигазах дихання забезпечується за рахунок очищення навколишнього повітря від небезпечних хімічних речовин, радіоактивного пилю, бактеріологічних засобів, шляхом адсорбції та взаємодії з хімреагентами доданими у шихту фільтруючого елементу. Тому основними елементами цього виду протигазів є: замінні фільтруючі елементи з сорбентами у вигляді активованого вугілля або синтетичних та природних іонітів.

Слід пам'ятати, що час поглинання НХР сорбентом обмежений його кількістю, часом реакції, концентрацією НХР у повітрі, тому вони підлягають своєчасній заміні.

ГП-5 цивільний протигаз, складається з:

фільтрувальної коробки;

лицьової частини (ШМ-62У);

протигазної сумки;

комплекту незапотіваючих плівок (6 шт.)

Фільтрувальна коробка складається з:

протидимного фільтру розташованого на зовнішньому рівні, виготовленого зі спецкартону;

шихти (активоване вугілля);

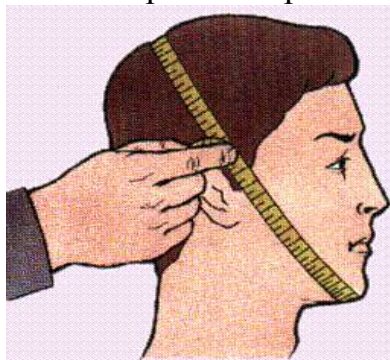
протипилового фільтру на внутрішній поверхні з волокнистого паперу.

Лицьова частина – являє собою шолом маску з окулярами та клапанною коробкою.

Клапанна коробка має один вдихальний та два видихальні клапани, конструкція її забезпечує суворо почергову роботу клапанів (закриття вдихального при відкритті видихальних та навпаки).

Сумка протигазна з наплічною тасьмою призначена для зберігання протигазу.

Розмір протигаза підбирають за виміром вертикального обхвату голови сантиметровою стрічкою.

Розмір	0	1	2	3	4
Обхват голови (см)	до 63	63–65,5	66 – 68	68,5 – 70,5	понад 71

Вага протигазу – 0,9 кг, захисна потужність від НХР- декілька десятків годин (залежно від концентрації), час безперервного знаходження у протигазі 6-8 годин (для фізично здорової людини).

Протигази **ГП-5М** комплектуються шолом-маскою з мембранною коробкою у якій розміщений переговорний пристрій.

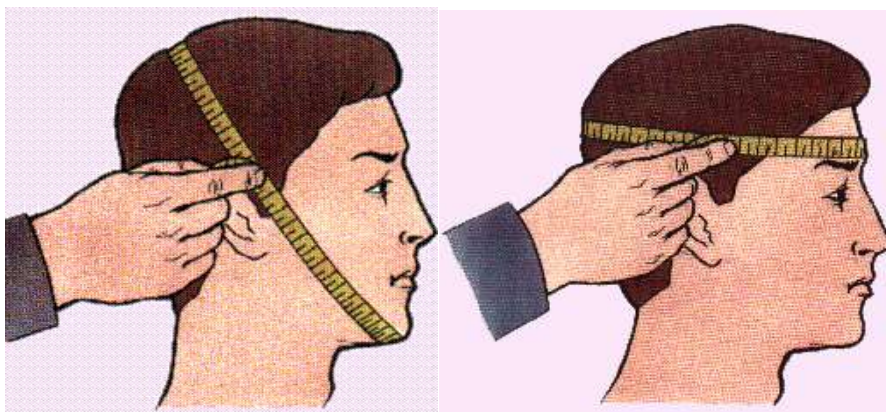
ГП-7 цивільний протигаз, складається з:
фільтрувальної коробки (ГП-7к);
лицьової частини (МГП);
комплекту незапотіваючих плівок (6 шт.);
утеплюючий манжет (2 шт.);
захисного чохла коробки; сумки.

Фільтрувальна коробка – зменшеного опору для дихання (що дозволяє збільшити час перебування у протигазі та застосування його хворими та громадянами похилого віку) забезпечує додатково захист від радіонуклідів йоду та його органічних з'єднань.

Лицьова частина – маска з наголовником. Маска має незалежний обтюратор (смуга тонкої гуми, що герметично охоплює обличчя), окулярний вузол, переговорний пристрій, вузол клапанний, обтікач.

Порівняно з шоломом-маскою протигазу ГП-5, ГП-7 така маска утворює зменшений тиск на голову та має більші можливості щодо індивідуального підбору розміру.

Підбір лицьової частини здійснюється на основі даних виміру вертикального та горизонтального обхватів голови (горизонтальний – замкнене коло по бровних дугах, скронях та потилиці).

Визначення розміру лицьової частини МГП

Розмір	1		2		3	
Сума вертикального та горизонтального обхвату голови (мм)	Д о 1185	1 190- 1210	1 215- 1235	1 240- 1260	1 265- 1285	1 290- 1310
Положення упорів лямок	4 -8-8	3 -7-8	3 -7-8	3 -6-7	3 -7-7	3 -5-6

**(Перша цифра – номер упору на лобовій лямці, друга – на скроневих, третя – на щічних лямках).*

Вага протигазу – 0,9 кг. Час безперервного перебування у протигазі: людям до 60 років – 8–10 год.; старшим 60 років – до 6 год.; хворим з легеневидами та серцево-судинними захворюваннями – до 2 год.

ДПГ-1, ДПГ-3 - додаткові патрони для захисту від НХР (фтор, аміак, окис вуглецю)

Час захисної дії від аміаку: не менше години (для ДПГ-1 при концентрації 2,3 мг/л, для ДПГ-3 при концентрації 5,0 мг/л).

ПІДГОТОВКА ДО РОБОТИ ПРОТИГАЗА ГП-7

Перевірка комплектності протигаза

Після одержання на руки протигаза з лицьовою частиною необхідного росту перевірте його комплектність, зробіть складання протигаза та укладіть його в мішок.

Для цього:

вийміть лицьову частину з поліетиленового пакета;

вийміть з лицьової частини вкладиш та покладіть його в ящик з-під протигазів;

перевірте цілісність корпусу маски, обтюратора та лямок наголовника, а також наявність пряжок;

огляньте вузол видихання, для чого зніміть екран, відгвинтіть зовнішню сідловину клапана видиху та перевірте наявність та стан пелюсток (вони не повинні бути порвані або забруднені), а також наявність гумового ущільнюючого кільця;

перевірте цілісність скла окулярів та скла утеплювальних манжет, наявність та справність притискних кілець;

перевірте стан вузла вдихання та надійність кріплення обтічника, а також наявність прокладочного кільця в сідловині клапана вдихання.

Обтічник повинен бути зафіксований за допомогою виступу на ньому та западини сідловини клапана вдихання в положенні спеціально відформованого пазу лицьової частини.

У випадку виявлення розривів або проколів корпусу маски або обтюратора, а також у випадку прориву лямок наголовника або відсутності пряжок здайте несправну лицьову частину, попередньо обведіть місце прориву або проколу хімічним олівцем або кульковою ручкою.

Отримайте нову лицьову частину та огляньте її, як було зазначено.

Огляньте фільтруючо-поглинаючу коробку та перевірте, чи немає на ній вм'ятин, проколів, пробоїн.

Відверніть ковпачок від фільтруючо-поглинаючої коробки.

Зверніть особливу увагу на вінець горловини, воно не повинно мати пом'ятин; прикрутіть ковпачок до горловини коробки.

Перевірте наявність та цілісність коробки з плівками, що не запотівають.

Перевірте сумку протигаза, наявність та цілісність окремих її частин (плечового ременя, тасьми, гудзиків, пряжок та ін.).

Огляньте трикотажний чохол та перевірте чи не порвана гума, чи немає розірвань або порізів матеріалу.

Складання протигаза

Складання протигаза проводиться в такому порядку:

протріть лицьову частину ззовні та усередині чистою ганчіркою (ватою), злегка змоченою водою;

просушіть лицьову частину;

продуйте вузол вдихання;

зніміть гумовий екран, відгвинтіть зовнішню сідловину та продуйте вузол видихання;

зніміть із горловини фільтруючо-поглинаючої коробки ковпачок із прокладкою та вийміть пробку з отвору в дні. Ковпачок, прокладку та пробку зберігайте в торбинці протигаза в поліетиленовому пакеті від лицьової частини;

візьміть в ліву руку лицьову частину та правою рукою приєднайте , фільтруючо-поглинаючу коробку, загвинтіть її до упору вузол вдихання;

втягніть прижимні кільця з пазів окулярного вузла лицьової частини;

протріть м'якою, сухою, чистою ганчіркою скло;

розкрийте коробку з НПП;

втягніть один пакет із плівками, що не запотівають;

закрийте коробку з плівками, що не запотівають та покладіть у відповідну кишеню сумки;

втягніть НПП із пакета, візьміть незапотіваючу плівку за краї;

вставте її будь-якою стороною до окулярного скла в паз окулярного вузла;

вставте прижимне кільце;

вставте другу незапотіваючу плівку в інший паз окулярного вузла в тій же послідовності.

При низьких температурах на окулярні обойми з зовнішньої сторони надіньте утеплювальні манжети.

Надягання утеплювальних манжет робіть таким чином:

протріть скло окулярів лицьової частини з зовнішньої сторони та скло утеплювальних манжет по обидва боки м'якою, сухою, чистою ганчіркою;

загорніть гумові краї утеплювальних манжет до кінця;

притисніть рівно та щільно манжету до окулярної обойми маски;

опустіть загорнені краї манжети на окулярну обойму.

Зібраний протигаз укладіть в мішок в такій послідовності:

укладіть трикотажний чохол на дно сумки;

покладіть протигаз переговорним пристроєм на долоню лівої руки;

приберіть правою рукою наголовник усередину маски;

вкладіть протигаз у сумку переговорним пристроєм униз, а фільтруючо-поглинаючу коробкою від себе.

Підгонка протигаза

Підгонку протигаза здійснюйте таким чином:

установіть по сумі горизонтального та вертикального обхвату голови відповідно до таблиці, положення лямок наголовника;

лобову та скроневі лямки шляхом протягання лямок через прорізи пряжок встановіть в пряжках так, як рекомендується по таблиці, щоб цифра цілком пройшла через крайній проріз, а уступ на лямці, що відповідає цій цифрі, щільно приліг до перемички пряжки;

щічні лямки розпустіть до обмежувачів;

фіксатори встановіть на щічних лямках таким чином, щоб до перемички фіксатора притиснутий уступ на лямці, що відповідає цифрі, яка рекомендується для щічних лямок.

Заберіть волосся з чола та скроней для того, щоб воно не потрапляло під обтюратор лицьової частини.

Для жінок: гладко зачешіть волосся, коси розпустіть, шпильки, гребінці, прикраси (сережки та ін.) зніміть.

Одягання протигаза

Одягніть протигаз, для чого візьміть лицьову частину обома руками за щічні лямки так, щоб великі пальці зсередини захоплювали лямки. Зафіксуйте підборіддя в нижньому поглибленні обтюратора та рухом рук нагору натягніть наголовник на голову. Підтягніть щільно щічні лямки.

Усуньте перекіс лицьової частини, відворотів обтюратора та лямок наголовника, переконайтеся (суб'єктивно) у тому, що обтюратор щільно та без перекосів прилягає до обличчя як у стані покою, так і при рухах головою в сторони та униз.

Якщо в області нижньої щелепи відчувається зсув обтюратора, зніміть протигаз, розпустивши обидві щічні лямки, пересуньте фіксатор від вільного кінця лямки на один розподіл та знову одягніть протигаз, як було зазначено вище.

Одягніть протигаз відповідно до рекомендацій. Закрийте отвір у дні коробки пробкою або рукою, зробіть глибоке вдихання.

Якщо повітря не буде проходити під маску, то маска підібрана та протигаз зібраний правильно. Якщо ж повітря при вдиханні проходить під маску, то усуньте причину негерметичності протигаза.

ПОРЯДОК РОБОТИ У ПРОТИГАЗІ ГП-7

Перевід протигаза в „бойове” положення робіть за сигналом „Хімічна тривога!”, командою “Гази!” або самостійно в такому порядку:

затримайте подих;

закрийте очі;

поверніться спиною проти вітру;

зніміть головний убір, затисніть його між колін або покладіть поруч;

витягніть протигаз із сумки та одягніть його;

усуньте одвороти обтюратора та наголовника та перекіс лицьової частини, якщо вони утворилися;

зробіть повне видихання;

відкрийте очі та відновіть подих;
одягніть головний убір.

Зняття протигаза робіть по команді „Протигаз зняти!” у такий спосіб:
зніміть одною рукою головний убір;
візьміть іншою рукою лицьову частину за вузол клапана видихання;
відтягніть маску вниз;
рухами руки вперед та нагору зніміть маску;
одягніть головний убір;
складіть протигаз та покладіть його у сумку.

Зняття протигаза після роботи в атмосфері, зараженої НХР здійснюється в такий спосіб:

обережно, щоб не зачепити рукою за зовнішню поверхню протигаза, просуньте пальці між підборіддям та маскою;
поверніть обличчя проти вітру, відтягніть від підборіддя лицьову частину та зніміть протигаз, не доторкаючись до його зовнішньої поверхні;
здайте протигаз для його спеціальної обробки.

Виданий у користування протигаз підготуйте до застосування та додержуйтеся всіх заходів для його **зберігання**.

З цією метою:

захищайте його від ударів, поштовхів; обережно поведіться з видихальними клапанами; - при засміченні клапанів або при проведенні огляду та технічного обслуговування продуйте або промийте їх водою;

зверніть особливу увагу на цілісність пелюстків клапанів та правильну установку їх у гнізда (без перекосів та короблення);

не зберігайте протигаз у сирому місці, у зволоженій сумці та не припускайте потрапляння води у фільтруючо-поглинаючу коробку, просушити сумку при першій нагоді;

не сушіть та не зберігайте протигаз біля нагрітої печі, труб, та коло вогнища;

не зберігайте в сумці для протигаза які-небудь сторонні предмети;

не припускайте тертя окулярного скла об жорсткі поверхні;

оберігайте мембрану переговорного пристрою від проколів гострими предметами, від механічних ушкоджень, від потрапляння на мембрану сипучих пилоподібних речовин (піску, дорожньої пилюки та ін.).

Користування протигазом ГП-7 в особливих умовах

При користуванні протигазом у зимовий час, особливо в сильні морози, гума може затвердіти, окуляри покритися льодом, пелюстки видихального вузла примерзнути до сидловин.

Для попередження та усунення цих явищ необхідно:

при сильному морозі перед одягненням обігріти маску;

увійшовши в тепле помешкання з морозу, дайте „відпотіти” знятому протигазу протягом 10-15 с;

після чого старанно протріть сухою ганчіркою маску та всі металеві частини протигаза та просушіть.

При переповзанні в протигазі, при роботі під дощем або в сильно запилених умовах одягніть на ФПК трикотажний чохол так, щоб гумова тасьма прилягла до горловини, а металеві стяжки розташувалися по центру отвору низу коробки.

Якщо в процесі експлуатації протигаза дихати стало важче, легким постукуванням руки по коробці струсіть пил або сніг із трикотажного чохла. Якщо і після цього дихати важко, то не знімаючи протигаза:

зніміть трикотажний чохол,
струсіть із нього пил та сніг;
одягніть знову чохол на ФПК.

По закінченні експлуатації протигаза в незаражені атмосфері зніміть із ФПК трикотажний чохол та витрусіть його.

Користування ушкодженим протигазом ГП-7

У випадку ушкодження протигаза в зараженій атмосфері вмійте користуватися ушкодженим протигазом, приймаючи всі заходи для швидкої заміни його на справний.

При незначному пошкодженні маски або лямок наголовника затисніть пальцями пошкоджене місце або притисніть долонею до обличчя (голови).

При великому пошкодженні маски, скла окулярів або клапанів видихання: затримайте дихання, закрийте очі, зніміть маску, відкрутіть від маски коробку;

візьміть горловину фільтруючо-поглинаючої коробки в рот, намагаючись не торкатися губами до корпусу;

затисніть ніс та, не відкриваючи очей, дихайте ротом крізь коробку.

При пробоїнах, проколах та інших порушеннях цілісності фільтруючо-поглинаючої коробки закрийте пробоїну рукою або замажте її будь-якими підручними засобами (глиною, землею та ін.). З першою нагодою ушкоджену коробку замініть на неушкоджену чи нову.

При заміні ушкодженого протигаза на справний в умовах зараженого повітря підготуйтеся до швидкого одягання протигаза:

- зніміть головний убір, затримайте дихання, закрийте очі, зніміть ушкоджений протигаз, - одягніть справний протигаз, зробіть різке видихання, відкрийте очі, відновіть дихання,

- одягніть головний убір.

Не беріться незахищеними руками за зовнішню поверхню протигаза після роботи в зараженій атмосфері. Охороняйте від ударів фільтруючо-поглинаючу коробку.

Промислові фільтрувальні протигази

Промислові протигази призначені для захисту органів дихання, обличчя і очей людини від дії шкідливих домішок, які знаходяться в повітрі в вигляді газів, пару і аерозолів (пилі, диму, туману). Промислові протигази комплектуються фільтрувальними коробками великих і малих габаритних розмірів, що спеціалізовані за призначенням.

У комплект промислового протигазу великих габаритних розмірів входять: фільтрувальна коробка, лицьова частина, з'єднувальна трубка, комплект плівок, що не запотівають, сумка та інструкція з використання.

В комплект промислового протигазу малих габаритних розмірів входять: фільтрувальна коробка, лицьова частина, комплект плівок, що не запотівають плівок, сумка та інструкція з використання.

Для більшості НХР в аерозольному стані коробки промислових протигазів виготовляють з протиаерозольними фільтрами (ПАФ). Зовні коробка з ПАФ маркується білою вертикальною смугою.

Для зменшення витрат, пов'язаних з накопиченням промислових засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, допускається накопичення додаткових фільтрувальних коробок (патронів), які збільшують можливості захисної дії засобів індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин.

Призначення коробок великих габаритних розмірів промислових фільтрувальних протигазів

<i>Ма рка коробки</i>	<i>Тип коробки і розпізнавальне фарбування</i>	<i>НХР, від яких захищає коробка</i>
А, А ₈	Без фільтру проти аерозолів (ПАФ). Коричнева	Пари органічних сполук (бензин, керосин, ацетон, бензол, толуол, ксилол, сірковуглець, спирти, ефіри, анілін, газо і органічні сполуки бензолу і його
		гомологів, тетраетил свинцю), фосфор і хлорорганічні отрутохімікати
А	З ПАФ. Коричнева з білою вертикальною смугою	Те саме, а також пил, дим і туман
В, В ₈	Без ПАФ. Жовта	Кислі гази і пари (сірчаний газ, хлор, сірководень, синильна кислота, окисли азоту, хлористий водень, фосген), фосфор і хлорорганічні отрутохімікати
В	З ПАФ. Жовта з білою вертикальною смугою.	Те саме, а також пил, дим і туман
Г, Г ₈	Без ПАФ. Чорно-жовта.	Пари ртуті, ртутьорганічні отрутохімікати, на основі етилмеркурхлориду
Г	З ПАФ. Чорно-жовта з білою вертикальною смугою	Те саме, а також пил, дим і туман, суміш пару ртуті і хлору
Е, Е ₈	Без ПАФ. Чорна	Миш'яковий і фосфористий водень

Е	З ПАФ. Чорна з білою вертикальною смугою	Те саме, а також пил, дим і туман
КД, КД ₈	Без ПАФ. Сіра	Аміак, сірководень і їх сполуки
К Д	З ПАФ. Сіра з білою вертикальною смугою	Те саме, а також пил, дим і туман
М	Без ПАФ. Червона	Окис вуглецю при наявності органічного пару (окрім практичних не сорбуючих речовин, наприклад метану, бутану, етану, етилену, та інших), кислих газів, аміаку, миш'якового і фосфористого водню
М	З ПАФ. Червона з білою вертикальною смугою	Те саме, а також пил, дим і туман
С О	Без ПАФ. Біла	Окис вуглецю
БК Ф	З ПАФ. Зелена з білою вертикальною смугою	Кислі гази і пар, пар органічних речовин, миш'якового і фосфористого водню і від різних аерозолів (пил, дим і туман)

Коробки марки БКФ виготовляються тільки з ПАФ. Коробки марок М та СО виготовляються тільки без ПАФ.

Опір коробок промислових протигазів становить 18 мм вод. стовп. (для коробок марок М та СО – 20 мм вод. стовп.). Якщо на коробці є позначка „8” то її опір не перевищує 8 мм вод. стовп.

Придатність коробок марок А, В, Е, КД, БКФ визначається за відпрацьованим фактичним часом, для коробок марок СО та М – за збільшенням ваги коробки, яке визначається шляхом зважування коробки після використання.

В промисловості для захисту органів дихання від деяких НХР використовуються і малі протигазові коробки двох типів: з протиаерозольним фільтром (МКПФ) і без нього (МКП), які класифікуються за марками А, В, Г, КД і С.

Призначення коробок малих габаритних розмірів промислових фільтрувальних протигазів

<i>М арка коробк и</i>	<i>Тип коробки та фарбування</i>	<i>НХР, від яких захищає коробка</i>
А	МКП корпус і дно коричневі	Пари органічних сполук (бензин, ацетон, бензол, толуол, ксилол, спирти), пари фосфор і хлорорганічних отрутохімікатів.

	МКПФ корпус коричневий, дно жовте	Те саме, а також пил, дим і туман
В	МКП корпус і дно жовті	Кислі гази і пари (сірчаний газ, хлор, сірководень, синильна кислота, хлористий водень, фосген), пари фосфору і хлорорганічних отрутохімікатів.
	МКПФ корпус жовтий, дно біле	Те саме, а також пил, дим і туман
Г	МКП корпус чорний і жовта кільцева смуга, дно чорне	Пари ртуті, ртутьорганічні отрутохімікати на основі етилмеркурхлориду.
	МКПФ корпус чорний і жовта кільцева смуга, дно чорне	Те саме, а також пил, дим і туман
К Д	МКП корпус і дно сірі	Аміак, сірководень та їх суміші.
	МКПФ корпус сірий, дно біле	Те саме, а також пил, дим і туман
С	МКП корпус і дно зелені	Сірчаний газ і окисли азоту.
	МКПФ корпус зелений, дно біле	Те саме, а також пил, дим і туман

Важливою характеристикою коробок промислових протигазів є час їх захисної дії.

Час захисної дії коробок великих габаритних розмірів промислових фільтрувальних протигазів

Марка коробки	НХР	Кон цент- рація НХР (мг/л)	Час захисної дії (хв.)		
			Без ПАФ	Інд. "8"	З ПАФ
А	Бензол	25.0	120	50	50
В	Синильна кислота	10.0	60	30	30
Г	Пари ртуті	0.01	6000	3600	3600

Е	Миш'яковий водень	10.0	360	120	120
КД	Сірководень	4.6	240	80	80
КД	Аміак	2.3	240	120	120
СО	Окис вуглецю	6.2	150		
М	Окис вуглецю	6.2	90		
М	Аміак	2.3	90		
БКФ	Миш'яковий водень	10.0			110
БКФ	Синильна кислота	3.0			70

**Типи протигазових та комбінованих фільтрів,
які виготовляються у країнах Євросоюзу**

<i>Тип</i>	<i>Кодовий колір</i>	<i>Небезпечні хімічні речовини, від яких забезпечується захист</i>
Р	Білий	Аерозолі (пил, дим, туман), бактерії й віруси
А	Коричневий	Органічні пари й гази з температурою кипіння > 65°C
В	Сірий	Неорганічні гази (хлор, фтор, бром, сірководень, сірковуглець, хлорціан, галогени), крім СО
Е	Жовтий	Кислі гази й пари азотної кислоти
К	Зелений	Аміак і аміни
NO-P3	Синьо-білий	Оксиди азоту й аерозолі (пил, дим, туман)
Hg-P3	Червоно-білий	Ртуть і аерозолі (пил, дим, туман)
АХ	Коричневий	Органічні пари з температурою кипіння < 65°C
SX	Фіолетовий	Від спеціальних речовин
АВЕК-Р	Багатобарвний: коричневий, сірий, жовтий, зелений, білий	Пари розчинників, хлор, двоокис сірки, аміак і аерозолі (пил, дим, туман)
А-Р	Двоколірний: коричневий, білий	Пари й гази, як А, та аерозолі (пил, дим, туман)

<i>Тип</i>	<i>Кодовий колір</i>	<i>Небезпечні хімічні речовини, від яких забезпечується захист</i>
В-Р	Двоколірний: сірий, білий	Гази, як В, та аерозолі (пил дим, туман), захищає також від тих самих газів, що А та Е
Е-Р	Двоколірний: жовтий, білий	Гази, як Е, і аерозолі (пил дим, туман)
К-Р	Двоколірний: зелений, білий	Аміак, аміни та аерозолі (пил, дим, туман)
АХ-Р	Двоколірний: коричневий, білий	Пари органічних розчинників з температурою кипіння нижче 65 ⁰ С і аерозолі (пил, дим, туман)
Reaktor Hg-РЗ	Триколірний: жовтогарячий, червоний, білий	Йод радіоактивний, метилйодид радіоактивний і радіоактивні частки, а також органічні сполуки ртуті, пари ртуті та аерозолі (пил, дим, туман)

Універсальні фільтрувальні протигази

УЗС-ВК новий універсальний протигаз вітчизняного виробництва.

Протигаз УЗС ВК з фільтром ВК-320 має захисні властивості цивільного протигаза ГП-7 та промислового протигаза з фільтрами ДОТ марки А1В1Е1К1РЗ, але з подовженим часом захисної дії по органічним парам, неорганічним та кислим газам і парам, специфічним хімічним речовинам, та захист від аміаку порівняно з коробкою ГП-7к.

З фільтром ВК 600 має захисні властивості цивільного протигаза ВК та промислового протигаза фільтрами ДОТ марки А2В2Е2К2РЗ, з подовженим часом захисної дії.

Час захисної дії з фільтрами ВК 320 не більше 240 хв, з фільтрами ВК 600 - не більше 360 хв. (6 год.)

Правила користування фільтрувальними протигазами

Загальні:

правильний підбір розміру маски;

зовнішній огляд;

дезинфекція б/в масок спиртом або 2% розчином формаліну;

встановлення незапотіваючих плівок (утеплюючих манжет);

перевірка на герметичність.

Основні дії при пошкодженні протигазу в осередку забруднення:

розрив маски – затулити місце розриву долонею;

розрив маски великий, пошкодження окулярів, клапанів - затримати дихання, заплющити очі, зняти маску, від'єднати коробку та взявши її ротом, дихати безпосередньо крізь неї;

пошкодження коробки – затиснути прокол долонею, замазати глиною, землею.

Детально порядок підготовки та використання фільтрувального протигазу (на прикладі ГП-7) наведено у *додатку 1*.

Норми укладки деяких протигазів у стандартній тарі (ящиках) заводів виробників:

ГП-5 (ШМ-62у) – 40 шт. (0-3 шт., 1-9 шт., 2-11 шт., 3-11 шт., 4-6 шт.)

ГП-5М (ШМ-62му) – 35 шт. (0-1 шт., 1-8 шт., 2-17 шт., 3-9 шт.)

ГП-7 (МГП) – 20 шт. (1-8 шт., 2-8 шт., 3-2 шт.)

ПДФ-Д (МД-3) – 36 шт. (1-7 шт., 2-11 шт., 3-8 шт., 4-10 шт.)

ПДФ-Ш (МД-3) – 40 шт. (3-1 шт., 4-8 шт.).

(ШМ-62у) 40 шт. (0-12 шт., 1-10 шт., 2-7 шт., 3-2 шт.)

Ізолюючі протигази (ІП-46-4-5, КІП-8, АСП-2, ПШ-1-2)

Відрізняються від фільтрувальних повним відокремленням органів дихання людини від навколишнього середовища.

Застосовуються за умов великих або невизначених концентрацій НХР, нестачі кисню.

Розрізняють за конструкцією автономні та шлангові протигази.

Автономні в свою чергу за принципом дії поділяються на:

з хімічно зв'язаним киснем;

зі стисненим киснем;

зі стисненим повітрям.

КІП-8 - киснево-ізолювальний протигаз призначається для захисту органів дихання при газорятувальних роботах від шкідливої дії непридатної для дихання атмосфери, яка має отруйні речовини високої концентрації і збіднена киснем.

Час захисної дії киснево-ізолювального протигазу складає 2 години.

Місткість балону 1 л; запас кисню в балоні 200 л; маса протигазу складає 10 кг.

Всі вузли КІП-8, за виключенням клапанної коробки з маскою МІП-1 або шолом-маскою, з'єднувальних трубок і манометру, розташовані в металевому корпусі - кисневий балон з запірним вентилям, блок легеневого автомату з редуктором і байпасом, дихальний мішок з запобіжним клапаном, звуковий сигнал, регенеративний патрон, поясний і плечовий реміні.

Після кожного використання КІП-8 чистять, перевіряють і перезаряджають. Зберігають КІП-8 в зібраному виді у приміщенні при температурі повітря від 3 до 20°С та відносній волозі 65-60 %.

ПШ-1 - шланговий протигаз призначений для захисту у повітряному середовищі, що містить менше 16 % кисню та понад 0,5 % НХР.

Повітря потрапляє під маску протигазу ПШ-1 крізь шланг шляхом всмоктування, фільтрувальна коробка протигазу повинна знаходитись у зоні чистого повітря.

Область застосування протигазу ПШ-1 – це роботи малого і середнього ступенів важкості з ремонту або очистки ємностей для зберігання хімічних речовин, колодязів або трубопроводів, димарів та інших непровітрюваних приміщень.

Протигаз ПШ-1 рекомендується використовувати коли відстань до місця забору повітря не перевищує 10 м.

Температурний діапазон для експлуатації протигазу ПШ-1 від -30°С до +40°С. Протигаз виготовляється в двох варіантах: ПШ-1С (сумка); ПШ-1 Б (барабан).

Складається протигаз з лицьової частина, гофрованого патрубка, повітряпідводного армованого шланга, фільтрувальної коробки, рятувального паска, сигнально–рятувальної мотузки.

Респіратори

Респіратори розподіляють на протигазові та протипилові. У свою чергу протипилові респіратори за типами можуть бути одноразового або тривалого використання.

Протигазові респіратори

Протигазові респіратори (РПГ-67, РУ-60М і РУ-60МУ) використовуються в промисловості для захисту органів дихання від НХР у вигляді пару і газів при їх концентрації не більш 10-15 ГДК (гранично допустимих концентрацій).

Вони складаються із резинової маски, фільтруючих поглинальних патронів, пластмасових манжет з клапаном вдиху і клапаном видиху, трикотажного обтюратора, а також наголовника для закріплення респіратора на голові.

Респіратори протигазові РПГ-67, РУ-60М і РУ-60МУ забороняється використовувати для захисту органів дихання від високотоксичних речовин типу синильної кислоти, миш'якового і фосфористого водню, тетраетил свинцю та інших, а також від речовин, які в паро- і газоподібному стані можуть проникати в організм людини крізь шкіру.

Призначення фільтрів протигазових респіраторів

<i>Маркування патрону</i>	<i>НХР, від якої захищає фільтр</i>
РПГ-67	Органічні пари (бензину, гасу, ацетону, бензолу, і їх гомологів, спиртів, ефірів та інших, окрім низько киплячих і не сорбуючих органічних речовин), пару хлор і фосфорорганічних отрутохімікатів
РУ-60-М-А або РУ-60МУ-А	Те саме і аерозолі
РПГ-67-В	Кислі гази (сірчистий ангідрид, сірководень та інші), пари хлор і фосфорорганічних отрутохімікатів
РУ-60М-В або РУ-60МУ-В	Те саме і аерозолі
РПГ-67-КД	Аміак і сірководень
РУ-60М-КД або РУ-60МУ-КД	Те саме і аерозолі
РПГ-67-Г	Пари ртуті
РУ-60М-Г або РУ-60МУ-Г	Те саме і аерозолі

УГР „Кедр” - універсальний газозахисний респіратор. Відповідно до рекомендацій ДСНС України виготовляє Київське фармацевтичне товариство спільно з підприємством НПП „Фільтр”. УГР „Кедр” є засобом індивідуального захисту органів дихання людини від НХР у вигляді газів, парів та аерозолів: аміак, сірководень та їхні суміші, бензол, сірчаний ангідрид, органічні гази і пари, різноманітні аерозолі.

Респіратор „Кедр” ефективний до 10 ГДК (гранично допустимих концентрацій) небезпечних хімічних речовин.

Для захисту очей УГР додатково комплектується захисним екраном або захисними окулярами.

Протипилові респіратори

Протипилові респіратори використовуються для захисту органів дихання від радіоактивного пилу та бактерійних аерозолів.

Р-2 – респіратор багаторазового використання. Фільтруюча напівмаска виготовлена з поліуретанового поропласту, внутрішня оболонка з поліетиленової плівки, між ними шар фільтруючого матеріалу з полімерних волокон, носовий затискач, клапан видиху з захисним екраном, два впускні клапани.

Правила користування респіратором Р-2:

- перевірити щільність прилягання до обличчя, щільно затуливши отвір запобіжного екрану та зробивши легкий видих;

- під час тривалого перебування у респіраторі видаляти вологу, що накопичується, знявши респіратор, або нахилом голови крізь видихальний клапан;

- дезактивувати респіратор витрушуванням не вивертаючи або вистукуванням;

- респіратори, які мають високу залишкову активність, потрібно утилізувати.

У ящику 150 шт. (200 шт.) 1-18 шт., 2-84 шт., 3-48 шт. або 1-45 шт., 2-75 шт., 3-30 шт. (1-60 шт., 2-100 шт., 3-40 шт.)

ШБ-1 „Пелюстка”- респіратор разового використання, виготовляється з полімерного фільтруючого матеріалу. Захищає від високо та середньо дисперсних частинок аерозолів (радіусом до 1 мм).

Складається з корпусу, обтюратору, гумового шнура, носової алюмінієвої пластини, пластмасової розпірки. Щільність прилягання за допомогою гумового шнура та електростатичних властивостей маски.

„Пелюстка 200” – білого кольору від концентрацій до 200 ГДК), „Пелюстка 40” – оранжева (від концентрацій до 40 ГДК), „Пелюстка 5” – блакитна (від концентрацій до 5 ГДК).

Основні характеристики протипилових респіраторів

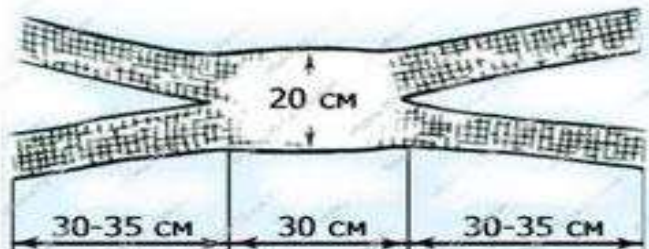
Р-2	Захист від РР для дорослих	Фільтруюча напівмаска, поліетиленовий пакет, кільце
Р-2Д	Захист від РР для дітей від 7 до 17 років	Фільтруюча напівмаска, поліетиленовий пакет, кільце

ШБ-1	Пелюстка - 200	Захист від високо-дисперсних аерозолів	Легка безклапанна напівмаска з матеріалу ФПП
	Пелюстка - 40	Захист від високо-дисперсних аерозолів	Легка безклапанна напівмаска з матеріалу ФПП
	Пелюстка - 5	Захист від високо-дисперсних аерозолів	Легка безклапанна напівмаска з матеріалу ФПП
Айстра - 9		Захист від високодисперсних аерозолів	Гумова напівмаска з клапаном видиху, поліетиленові патрони з клапанами вдиху і змінними фільтрами з матеріалу ФПП
Ф-62П		Захист від промислового пилу, окрім високодисперсного	Гумова напівмаска з клапаном видиху і пластмасова коробка з змінним фільтром з матеріалу ФПП
РП-К		Захист від промислового пилу, окрім високодисперсного	Гумова напівмаска з двох шарів (зовнішній поліуретан, внутрішній змінний матеріал ФПП)
У-2К		Захист від різного пилу	Фільтруюча напівмаска, поліетиленовий пакет, кільце

ПРОСТІШІ ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ, МЕДИЧНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ

Простіші засоби захисту органів дихання

ВМП - ватяно-марлева пов'язка застосовується населенням у разі виникнення радіаційної аварії на атомній електростанції і об'єкті ядерно-паливного циклу у якості протипилового респіратора.

Ватяно-марлева пов'язка найпростіший у виготовленні засіб захисту органів дихання. Виготовляється з шматка марлі розміром 100 x 50 см для дорослих; 80 x 40 для дітей. На середню частину площею 30 x 20 для дорослих (20 x 15 для дітей) накладається шар вати товщиною 2-3 см, або 5-6 шарів марлі. Марля згортається повздовж, закриваючи вату, кінці пов'язки розрізаються по середній лінії на відстань 30-35 см, утворюючи чотири зав'язки.

Правила використання ВМП:

нижні зав'язки зав'язують на тім'я, верхні на потилиці;
верхній край маски знаходиться як найближче до очей;
нещільності закладаються ватяними тампонами.

Для підвищення захисних властивостей від незначних концентрацій НХР маска зволожується зовні водою або відповідними розчинами:

для захисту від аміаку чи лугу – 2% розчин борної або лимонної кислоти, оцту;

для захисту від хлору – 2% розчин питної соди.

У якості найпростіших засобів захисту органів дихання використовують – хустки, шматки тканини, шарфи та інші тканинні вироби, що забезпечують фільтрацію повітря хоча б від радіоактивного пилу

Простіші засоби захисту шкіри

У якості простіших засобів захисту шкіри використовують звичайний одяг, який виготовлено з щільних тканин та має якомога менше клапанів, не залишає відкритих ділянок тіла. З одягу це – спортивні, робочі костюми, з верхнього одягу – плащі, куртки, ватники, накидки.

Руки захищають використанням пальчаток, рукавиць. Ноги – гумові чоботи, калоші. Голову – капелюхами, шапками, каптурами.

Виходячи з осередку ураження, взуття потрібно обгорнути цупким папером, клейонкою, щільною тканиною.

Маленьких дітей виносять на руках, загорнувши у ковдри.

Після виходу за межі зони зараження одяг, не пізніше як за 1 годину знезаражують (у крайньому разі – витрушують за вітром).

Для надання більших захисних властивостей одягу, його попередньо просочують та висушують. Використовують для просочення спеціальну пасту, або мильно-масляну емульсію (250-300 г господарського мила розчиняють у 2 л теплої води та 0,5 л олії, вимішуючи до стану емульсії), або розчин прального порошку (0,5 кг на 2,5 л теплої води).

Медичні засоби захисту

Багатоцільова аптечка „Негайна допомога” (складові):

1. Пов'язка лицьова застосовується, як захисна маска для верхніх дихальних шляхів у осередку інфекційних захворювань від мікробів, у зоні радіаційного забруднення від пилу та аерозолів, в осередку хімічного зараження (з просоченням відповідним розчином).

2. Натрію гідрокарбонат (сода харчова). Перед входженням в середовище з паром азотної кислоти або хлору розчинити соду з пакета в склянці (спеціально вкладеному поліетиленовому пакеті) води, намочити лицьову пов'язку й закрити нею рот та ніс. У разі необхідності, промити цим розчином очі, прополоскати рот і ніс. Застосовується також при кон'юнктивітах, стоматитах, ларингітах та нежиті.

3. Борна кислота. У разі розливу аміаку чи лугу 2 % розчином (вміст пакета на 1 склянку води) змочити лицьову пов'язку та затулити нею рот і ніс. Застосовується також: як протимікробний засіб для зрошування ран, гнійних осередків (2-4 % розчин) і полоскання ротової порожнини.

4. Розчин йоду спиртовий 5% застосовується як антисептичний засіб для обробки ран, а також для термінового приготування радіопротектора у випадку забруднення середовища радіоактивним йодом (3-5 крапель на 1 склянку води, дітям до 2 років – 1-2 краплі).

5. Баралгін (седалгін, анальгін) – знеболюючий, жарознижуючий засіб. Застосовується при головному, м'язовому, травматичному болі різноманітного походження.

6. Ентеросорбент СКЦ „біла глина” – антидот. Вживається при харчових отруєннях. Адсорбує отруту, токсини та проникнення їх у кров. Вміст пакета висипати в рот і запивати негазованою водою.

7. Доксциклін (левоміцетин, тетрациклін) – антибіотик з широким спектром антимікробної дії. Вживається при захворюванні на тиф, паратиф, дизентерію, при гнійній інфекції, туляремії та інших бактеріальних інфекціях.

8. Подушечка медична стерильна (або бинт) – для накладання на рани та пошкоджені ділянки тіла.

9. Лейкопластир бактерицидний застосовується для лікування та захисту саден, порізів та інших уражень шкіри.

10. Пакет поліетиленовий використовується замість посудини для приготування розчинів.

11. Інструкція-посібник „Доки швидка в дорозі” – поради про способи надання термінової долікарської допомоги при найбільш поширених захворюваннях, травмах, нещасних випадках, отруєннях.

ІПП-11 - індивідуальний протихімічний пакет призначений для захисту і

дегазації відкритих ділянок шкіри людини від фосфоро-органічних отруйних речовин. Є виробом одноразового використання в інтервалах температур від -20°C до $+40^{\circ}\text{C}$. Складається пакет з герметично завареної оболонки з полімерного матеріалу з вкладеними в неї тампонами з нетканинного матеріалу, просоченого розчином за рецептурою „Ланглік”. На швах оболонки є насічки для швидкого розкриття пакету. При використанні слід узяти пакет лівою рукою, правою різким рухом розкрити його по насічці, дістати тампон і рівномірно обробити їм відкриті ділянки шкіри (обличчя, шию і кисті рук) і прилеглі до них кромки одягу.

Переваги: швидкість і повнота обробки шкірного покриву, можливість дозованого використання, зручність обробки особи під лицьовою частиною протигаза, видалення частини ОР і продуктів дегазації тампоном; ефективний захист до 6 годин; бактерицидність; загоєння дрібних ран і порізів; лікування термічних і хімічних опіків.

Засіб "ІПП-11" має дегазуючу здатність по відношенню до усіх відомих отруйних речовин шкіряно - нарівнодій. При цьому він не дратує шкіру, а навпаки, знімає подразнення і больові відчуття шкіри, у тому числі і при потраплянні на шкіру речовин типу "CS". Він ефективний при обробці шкіри навколо ран і безпечний при потраплянні засобу у рани. Засіб хімічно нейтральний по відношенню до будь-яких конструкційних матеріалів і тканин.

При обробці рідиною може виникнути відчуття паління шкіри, яке швидко проходить і не впливає на самопочуття і працездатність.

Гарантійний термін зберігання - 5 років.

Маса спорядженого пакету - 36-41 г.

Габарити: довжина - 125-135 мм, ширина - 85-90 мм.

За відсутності ІПП-11 для знезараження шкіри та одягу використовують 12,5 % розчин аміаку, або 3% розчин перекису водню;

2 % розчин питної соди – промити очі при ураженні хлором, вдихати пари нашатирного спирту (10 % аміак);

25 % розчин борної кислоти промивати шкіру та очі при ураженні аміаком

ІІІ - пакет перев'язувальний індивідуальний складається з бинту шириною 10 см, довжиною 7 см та двох ватно - марлевих подушечок, вкладених у герметичний чохол з прогумованої тканини. Чохол внутрішньою стерильною стороною може накладатися на рану для її ізоляції.

Радіаційний та хімічний захист працівників

Радіаційний та хімічний захист (РХЗ) передбачає впровадження спеціальних режимів радіаційного захисту, дозиметричного та хімічного контролю, захисту продуктів харчування і води від зараження, своєчасного оповіщення населення про радіаційну, хімічну та бактеріологічну небезпеку.

Режими радіаційного захисту робітників і службовців та виробничої діяльності об'єкта

Під режимом радіаційного захисту робітників і службовців та виробничої діяльності об'єкта розуміють регламентовані дії людей, застосування засобів та способів захисту в зонах радіоактивного зараження, що виключає радіаційне ураження людей понад установлені норми та скорочує до мінімуму вимушену зупинку виробництва.

Режим радіаційного захисту (режим роботи) уводять у разі тривалого перебування людей в зонах радіоактивного зараження для того, щоб забезпечити виробничий процес на об'єкті та життєдіяльність населення, зберігаючи при цьому працездатність людей. Цього досягають регламентацією перебування людей у захисних спорудах, у виробничих і житлових будинках та на відкритій місцевості з урахуванням захисних властивостей будинків та споруд.

Режими захисту розробляють заздалегідь для дискретних значень рівнів радіації, очікуваних на об'єкті, на території регіону, вони є складовою документів з управління виробничим процесом в умовах зараження.

Розроблено вісім *типових* режимів радіаційного захисту на особливий період (війна) для найбільш типових умов проживання (типів житлових будинків), типів захисних споруд, які використовуються, та їх захисних властивостей (коефіцієнтів ослаблення $K_{осл}$):

- типові режими 1–3 розроблено для населення, що не працює;
- типові режими 4–7 – для захисту працівників та службовців на об'єктах господарювання;
- типовий режим 8 – для формувань ЦЗ під час проведення аварійно-рятувальних робіт.

Вибір режиму радіаційного захисту відбувається таким чином:

1. Вимірюють рівень радіації на зараженій місцевості.
2. Перераховують рівень радіації на 1 год після вибуху.
3. У збірнику таблиць режимів вибирають номер типового режиму, що відповідає умовам проживання і типам захисних споруд, які використовуються для захисту людей.
4. За визначеним рівнем радіації на 1 год вибирають у таблиці відповідну йому інформацію та доводять до працівників потрібну інформацію через радіомережу.

У разі аварії на АЕС передбачено п'ять режимів захисту населення (табл. 5.1)

Таблиця 5.1 Режими радіаційного захисту населення у випадку аварії на АЕС

Номер режиму	Потужність експозиційної дози (рівень радіації), мР/год	Заходи щодо захисту населення
1	0,1–0,3	Укриття дітей у приміщеннях; герметизація приміщень, укриття та упаковка продуктів харчування, води; обмеження перебування дорослих на відкритій місцевості, перебування в респіраторях; обладнання санітарних бар'єрів на входах у приміщення
2	0,3–1,5	Заходи режиму 1 і додатково: йодна профілактика дітей; перебування на вулицях заборонено, за потреби у респіраторях, чоботях, плащах, головних уборах, рукавицях

Номер режиму	Потужність експозиційної дози (рівень радіації), мР/год	Заходи щодо захисту населення
3	1,5–15	Заходи режимів 1, 2 і додатково: йодна профілактика всьому населенню; часткова евакуація (дітей, вагітних жінок)
4	15–100	Заходи режимів 1, 2, 3 і додатково: евакуація всього населення, крім задіяних у проведенні аварійно-рятувальних робіт
5	Більше 100	Повна евакуація населення (до цього заходи попередніх режимів)

Примітка. Якщо на території населеного пункту (об'єкта) різні рівні радіації, то режим вибирають за найбільшим значенням.

Дозиметричний та хімічний контроль

Дозиметричний та хімічний контроль включають комплекс організаційних та технічних заходів для того, щоб не допустити ураження людей вище за допустимі норми. Такий контроль організують штаб та служби ЦЗ об'єкта та проводять командири формувань і сили розвідувальних підрозділів: групи (ланки) радіаційної та хімічної розвідки; розвідники-дозиметристи та розвідники-хіміки.

Дозиметричний контроль включає контроль опромінення людей та контроль радіоактивного зараження (забруднення). Контроль опромінення людей поділяють на груповий та індивідуальний.

Груповий контроль проводять з метою отримання даних про середню дозу опромінення особового складу формування ЦЗ, робочої бригади, населення, щоб не допустити перевищення встановлених (допустимих) норм.

Для контролю дози опромінення застосовують дозиметричні прилади (вимірювачі доз ИД-1 або дозиметри із комплектів ДП-24, ДП-22В).

Для групового контролю дозиметри видають перед виходом на заражену місцевість за таким розрахунком: один дозиметр на ланку; один–два – на виробничу бригаду (групу з 14–20 осіб); особам, що діють окремо від своїх підрозділів – кожному по дозиметру. Видають дозиметри за відомістю під розписку. Після виходу із зони зараження або в установлений час (не менше одного разу на добу) ведеться облік показників дозиметрів командиром (начальником) або призначеною особою. Дані заносять у журнал (відомість) контролю доз опромінення особового складу формування ЦЗ, бригади, а сумарні дози – в індивідуальну картку обліку доз опромінення. Дозу опромінення населення (D) визначають розрахунком за формулою

$$D = P_{\text{сер}} t / K_{\text{осл}},$$

де t – час перебування людей на зараженій місцевості, год; $K_{\text{осл}}$ – коефіцієнт ослаблення радіації будинками (спорудами), в яких перебували люди (на відкритій місцевості $K_{\text{осл}} = 1$); $P_{\text{сер}}$ – середній рівень радіації в зоні перебування людей, Р/год;

$$P_{\text{сер}} = P_1 + P_2 + \dots + P_n / n,$$

де $P_1 + P_2 + \dots + P_n$ – рівні радіації, виміряні через однакові проміжки часу впродовж перебування людей у зоні зараження; n – кількість вимірів.

Рівні радіації вимірюють приладом ДП-5В з інтервалами: у першу добу після зараження – через 0,5–1 год; у другу добу – через 1–2 год; у третю та наступні – через 3–4 год.

Індивідуальний контроль опромінення проводять для первинної діагностики ступеня тяжкості променевої хвороби. Для контролю індивідуальних доз опромінення особовому складу формувань, працівникам та службовцям видають індивідуальні вимірювачі дози ИД-П, які забезпечують вимірювання поглиненої дози в діапазоні від 10 до 1500 рад.

Контроль радіоактивного зараження проводять з метою визначення ступеня зараження людей, їхнього одягу та взуття, засобів індивідуального захисту, тварин, води, фуражу, обладнання, техніки та інших об'єктів радіоактивними речовинами для визначення можливості їх використання й захисту від радіаційного ураження (табл. 5.2).

Ступінь та небезпека радіоактивного зараження об'єктів у польових умовах визначають замірюванням потужності дози випромінювання від поверхні цих об'єктів приладами (ДП-5В, ІМД-ІР та ін.) у мР/год і порівнянням їх із допустимими нормами, зазначеними в «Нормах радіаційної безпеки НРБУ-97» та «Основних санітарних правилах ОСП-72/87».

Ступінь радіоактивного зараження продуктів харчування та води можна визначати також у радіометричних лабораторіях, більш точно в одиницях активності – Кюрі на кілограм (Кі/кг), Кюрі на літр (Кі/л). Проби хліба, м'яса, риби, твердих жирів беруть, зрізаючи ножом поверхневий шар завтовшки 10 мм. Зрізані шари складають зараженою поверхнею один до одного, поміщають у скляний посуд або поліетиленовий мішок та маркують. На пробі зазначають її вид, де взято, дату й час зараження та взяття проби.

Таблиця 5.2 Гранично допустиме зараження поверхонь

Об'єкт зараження	а-випромінювальні радіонукліди (уран, плутоній, торій та ін.)	б-випромінювальні радіонукліди (стронцій – 90, цезій – 137, рутеній – 106, церій – 144 та ін.)
Шкіряний покрив тіла, натільна білизна, рушник	0,1	10
Верхній одяг	0,5	20
Зовнішня поверхня взуття	5	200
Внутрішня поверхня взуття	0,5	20
Внутрішня поверхня приміщень, житлових і побутових предметів у них	0,5	20
Зовнішня поверхня житлових і підсобних приміщень, предметів у дворі	5	200
Внутрішні поверхні транспортних засобів і контейнерів	1	100
Тара для продуктів харчування (мішки, ящики тощо)	Не допускається	Не допускається

(в одиницях активності на одиниці площі – (розп/хв) см²)

Відбираючи проби рідких продуктів, їх спочатку перемішують. Пробу води з водойми беруть водозабірним пристроєм із поверхневого та донного шарів разом зі збаламученим донним ґрунтом та поміщають у скляну банку (0,5 л).

Контроль радіоактивного зараження об'єктів проводять поза зоною зараження, але за потреби і на зараженій місцевості.

Контроль може бути загальним (100 % людей та техніки) та вибірковою (перевіряється тільки те, що найбільше забруднено, або від третини до половини особового складу і техніки).

Хімічний контроль здійснюють для визначення ступеня зараження СДОР засобів індивідуального захисту, техніки та обладнання, продуктів харчування, води та інших. Крім того, визначають режими роботи та захисту людей в осередку хімічного ураження.

Хімічний контроль на об'єктах господарювання здійснюють розвідники-хіміки за допомогою приладів хімічної розвідки невідкладно після кожного факту застосування хімічної зброї або аварії на хімічно небезпечному об'єкті, а також після виходу особового складу формувань та техніки із зони хімічного зараження. У разі неможливості визначення ОР або СДОР береться проба на аналіз у санепідемстанції.

Захист продуктів харчування і води від зараження радіоактивними, хімічними речовинами та бактеріальними засобами

У зонах забруднення продукти харчування та вода можуть бути заражені, що небезпечно для людей (табл. 5.3).

Таблиця 5.3. Гранично допустимі рівні забруднення продуктів харчування і води (в одиницях активності на одиницю маси, об'єму Кі/кг, Кі/л) *

Вид продукту	За цезієм-137	За стронцієм-90
Питна вода	$5 \cdot 10^{-10}$	$1 \cdot 10^{-10}$
Молоко	$1 \cdot 10^{-8}$	$1 \cdot 10^{-9}$
М'ясо, риба	$2 \cdot 10^{-8}$	– *
Картопля	$1,6 \cdot 10^{-8}$	$1 \cdot 10^{-9}$
Хліб, борошно, цукор	$1 \cdot 10^{-8}$	$1 \cdot 10^{-9}$

Примітки. * Встановлені у 1991 р. Стронцій-90 не накопичується в м'якоті (тільки у кістках)

Радіоактивні речовини у вигляді радіаційного пилу заражають тверді продукти поверхнево, а в сипучі проходять углиб (у ковбасу, сир – до 4 см). Овочі (картопля, буряк, морква) та фрукти забруднюються поверхнево.

У рідких продуктах та воді радіоактивні речовини осідають на дні та частково розчиняються.

Уживати тверді продукти взагалі можна, попередньо промивши та знявши забруднений шар, але краще не вживати їх без додаткового оброблення.

Щодо продуктів харчування рослинного та тваринного походження, які вирости (або були вигодовані) на зараженій місцевості, то радіоактивні речовини знаходяться всередині них.

Щоб зменшити кількість радіонуклідів у продуктах харчування рекомендовано під час приготування їжі застосовувати спеціальні способи кулінарного оброблення. Так, відварювання впродовж 10 хв очищених овочів, м'яса, риби знижує вміст радіонуклідів на 30–60 %. Заражене молоко краще переробляти на сметану й масло. Найбільше забруднюються радіоактивними речовинами гриби. Концентрація радіонуклідів у грибах значно перевищує вміст їх у ґрунті, на якому росли ці гриби. Перед уживанням їх рекомендовано варити двічі по 10 хв, зливаючи кожного разу відвар.

Щодо сильнодіючих отруйних речовин, то вони у краплиннорідкому стані здатні швидко проникати в пористі продукти та макаронні вироби до 16 см, у цукор – до 12 см, у борошно – до 4 см, у хліб – до 2 см, у морожене м'ясо – до 1,5 см, у варене – до 7 см, у фрукти та овочі – до 2 см. Рідкі продукти заражуються повністю.

Бактеріальні засоби (або хвороботворні мікроорганізми) потрапляють у харчові продукти, довго там живуть і розмножуються. Так, наприклад, збудник холери зберігається у хлібі до 26 діб, у молоці – до 1 місяця, на овочах і фруктах – до 8 діб. Ще довше зберігається збудник чуми. Продукти харчування, заражені отруйними речовинами та бактеріальними засобами, вживати небезпечно.

Основні заходи щодо захисту продуктів харчування та води від зараження:

- герметизація приміщень, де зберігаються продукти;
- зберігання продуктів у щільно закритій тарі (банках, пакетах);
- захист джерел водопостачання.

Герметизація приміщень передбачає обмеження проникнення радіоактивних, хімічних отруйних речовин, бактеріальних засобів крізь вікна, двері, вентиляційні канали тощо. Після герметизації приміщення ступінь забруднення знижується у 100 разів.

Захисна тара значно знижує ймовірність зараження продуктів. За захисними властивостями тару розділяють на три категорії: вищу (металева, скляна) – захищає від усіх видів зараження; першу (полімерна та комбінована) – захищає тільки від радіоактивних речовин та бактеріальних засобів; другу (фанерна, картонна, паперова) – захищає тільки від радіаційного пилу.

У домашніх умовах найкраще зберігаються від зараження продукти у щільно закритих скляних та пластмасових банках і в поліетиленових пакетах.

Захист джерел водопостачання здійснюється відокремленням їх від навколишнього середовища. У сільській місцевості колодязі мають бути закриті від проникнення радіаційного пилу. У міському водопроводі в більшості випадків вода не заражена, але якщо вода у водопроводі стала зараженою, то треба користуватися водою з підземних джерел (бюветів).

Зберігати воду можна у щільно закритій скляній, пластмасовій або металевій (краще емальованій) посудині.

4. НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СПОСОБАМ ЗАХИСТУ ВІД ЙМОВІРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАСОБІВ УРАЖЕННЯ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Найбільшої шкоди для живої сили супротивника завдають боєприпаси, що належать до звичайних засобів ураження. Це осколкові боєприпаси, боєприпаси об'ємного вибуху та запалювальна зброя.

Осколкові боєприпаси призначені головним чином для ураження людей. Найефективнішими серед них є кулькові бомби. Особливістю таких боєприпасів є величезна кількість (від кількох сотень до кількох тисяч) осколків масою від часток грама до кількох грамів. Кулькові протипіхотні бомби можуть бути розміром від тенісного до футбольного м'яча й містити до 6 тис. металевих або пластмасових кульок діаметром 5–6 мм. Радіус ураження такої бомби залежно від калібру - від 1,5 до 15 м. Кулькові бомби скидають із літаків у спеціальних упаковках (касетах), що містять 96–640 бомб. Від дії відштовхувального заряду касета над землею руйнується, кулькові бомби розлітаються й вибухають на площі до 25 га. Оснащуються вони різними детонаторами - інерційної, натискної, натяжної або уповільненої дії. Наприклад, коли із касети розсіюють протипіхотні міни, то кожна

міна при ударі об землю викидає дротики-вусики. Коли до них доторкнутися, то міна підстрибує на висоту людського зросту й вибухає в повітрі. Такі боеприпаси завдають багато поранень (ефект граду).

Боеприпаси об'ємного вибуху або „вакуумна бомба”. Основою боеприпасу є авіаційна касета, наповнена рідкою вибухівкою, окисом етилену, з розміщеним під нею підричним зарядом, підвішена довгим ланцюгом до парашута. Під час зустрічі з землею вибухає підричний заряд, внаслідок чого утворюється великих розмірів аерозольна хмара окису етилену з повітрям, яка пізніше підривається детонаторами, розміщеними під куполом парашута. У зоні детонації блискавично зростають температура (до 2 000°C) і тиск, завдяки якому утворюється головний вражаючий чинник боеприпасів об'ємного вибуху - ударна хвиля. Сферично поширюючись, ударна хвиля доходить до поверхні землі, відбивається (хвиля відбиття) й починає рухатися вертикально вгору, створюючи розрідження (вакуум) на поверхні землі, що негативно впливає на організм людини й силою протилежного знаку діє на будівельні конструкції та укріплення, руйнуючи їх.

Ці боеприпаси невибіркової дії за потужністю займають проміжне становище між ядерними й фугасними боеприпасами, але не забруднюють територію радіоактивними ізотопами. Надмірний тиск у фронті ударної хвилі, що поширюється від центра вибуху, становить 20–30 кгс/см².

Вибухонебезпечні предмети. До вибухонебезпечних предметів відносяться: боеприпаси (патрони, гранати, снаряди, міни, бомби та інше), вибухові речовини (тротил, пластичні вибухові речовини) та вибухові пристрої.

Забороняється торкатися будь-яких предметів, схожих на вибухові небезпечні предмети, снаряди, міни тощо. Треба негайно повідомити органи ДСНС та МВС.

Запалювальна зброя — це засіб ураження живої сили та військової техніки супротивника, дія якої заснована на використанні енергії горіння запалювальних речовин. Тому основним вражаючим фактором запалювальної зброї є дія теплової енергії горючих речовин, тобто вогню.

Вражаюча дія запалювальної зброї на людей призводить до численних тяжких опіків шкіри; опіків дихальних шляхів внаслідок розжарювання повітря, загорання одягу й екіпіровки, що має негативний психологічний вплив на потерпілого. А також можливе виникнення асфіксії із-за різкого зниження концентрації кисню в середовищі. Запалювальна зброя застосовується при авіаційних бомбардуваннях, артилерійських обстрілах і в ближньому бою (вогнемети, гранатомети, ручні гранати тощо). У запалювальній зброї використовуються запалювальні речовини та суміші — це спеціально підібрані речовини або суміші речовин, які спроможні тліти та горіти з виділенням великої кількості теплової енергії, їх існує декілька груп:

- запалювальні суміші на основі нафтопродуктів (*напалм*);
- самозаймісті суміші;
- металізовані суміші (*пірогель*);
- терміти та термічні складові;
- звичайний та пластифікований білий фосфор;
- сплав електрон та інші.

У кожній авіабомбі, снаряді, міні, гранаті, нерозпізаному вибуховому пристрої таїться смертельна небезпека для людини.

За умовами горіння запалювальні речовини діляться на ті, що горять в присутності кисню повітря (напалм, білий фосфор), і які горять без доступу кисню (терміти).

Напалм — самозаймисті суміші та пірогелі добре прилипають до різних поверхонь, зброї, техніки, одягу та тіла людини, чим можуть наносити людям тяжкі опіки, підпалювати зброю й техніку, а також створювати пожежі. При горінні напалми досягають температури горіння близько 1000–1200°C, а самозаймисті запалювальні суміші досягають температури 1100–1300°C і при цьому погано гасяться водою. Американська армія широко використовувала напалм з 1942 року в бойових діях проти Японії та на островах у Тихому океані, а після другої світової війни – у війні з Кореєю та Південним В'єтнамом.

Терміти - спресована суміш порошкоподібних окисів з гранульованим алюмінієм. При горінні термітів і термічних складових теплова енергія виділяється при взаємодії окисів одного металу з другим, перетворюючись у рідкий розплавлений шлак з температурою близько 3000°C. Палаючі терміти спроможні пропалювати сталь. Пірогелі можуть пропалювати тонкі листи металу. Вони легко запалюються й тяжко піддаються вилученню та гасінню.

Білий фосфор - тверда отруйна високотоксична речовина. Зберігається під шаром води. У повітрі фосфор самозаймається та палає, виділяючи велику кількість їдкого білого диму, досягає температури до 1000°C. Варто згадати техногенну катастрофу на залізничному транспорті з порушенням герметичності цистерн при перевезенні промислової сировини, білого фосфору на Західній Україні. Де було і самозаймання фосфору, і гасіння цього займання силами МНС, і утилізація решток сировини. Але куди складніше, коли людина сам на сам зіткнеться з проблемою білого фосфору. Фосфор, який палає, спричиняє тяжкі опіки не тільки шкіри, а й підшкірних тканин, які довго не загоюються.

При потраплянні палаючих речовин на одяг чи тіло треба негайно загасити, збити полум'я самостійно чи з чиеюсь допомогою. Для цього необхідно швидко зняти одяг та засоби захисту, на які потрапили запалювальні речовини. Коли зняти одяг не має можливості, полум'я необхідно гасити наступними способами:

- закрити ділянку, яка горить, грубою щільною тканиною, плащ-палаткою, шапкою, брезентом, перекривши доступ до нього повітря;
- засипати місце, яке горить, піском або землею;
- опустити палаючу частину у воду, особливо при гасінні речовин, які займаються самостійно, та фосфору;
- напалм, пірогель, фосфор необхідно гасити за допомогою вогнегасників, бажано повітряно-пінних або порошкових;
- лягти на землю або іншу поверхню, яка не горить, та притиснути до неї місце горіння одягу;
- якщо горить одночасно декілька ділянок одягу з двох або більше сторін, необхідно збити полум'я, перекочуючись по землі;

Не можна гасити запалювальні речовини незахищеними руками.

**Правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів.
Дії населення у разі виявлення підозрілих предметів, що можуть бути
використані для вчинення терористичних актів**

До терористичного акту неможливо підготуватися заздалегідь, тому слід бути насторожі завжди. Необхідно дотримуватися особливої обережності на масових заходах за участю сотень або тисяч учасників, в популярних розважальних закладах, гіпермаркетах.

Необхідно звертати увагу на підозрілих людей, предмети, на будь-які незрозумілі дрібниці. Повідомляйте про все підозріле співробітників правоохоронних органів.

Потрібно бути пильними, адже вибуховий пристрій, встановлений в місцях скупчення людей, у громадському транспорті або житловому будинку, може бути замасковано під звичайний предмет - сумку, портфель, згорток, дитячу іграшку, книжку.

Характерні ознаки підозрілого предмета, які вказують на можливу його належність до вибухового пристрою:

- залишені без нагляду в громадських місцях (транспорті) валізи, пакунки, коробки тощо;
- зовнішня схожість предмета на боєприпаси, навчально-імітаційні, сигнальні, освітлювальні, піротехнічні вироби;
- наявність у предмета антени з радіоприймальним пристроєм;
- наявність у предмета годинникового механізму або електронного таймера;
- наявність у предмета запаху гасу, розчинника, паливно-мастильних і хімічних матеріалів тощо;
- наявність у предмета елементів (деталей), що не відповідають їх прямому призначенню;
- наявність у дверях, вікнах будь-яких сторонніх підозрілих предметів, закріплених за допомогою дроту, ниток, важелів, шнурів тощо.

У разі виявлення підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій:

- не торкатися до виявленого підозрілого предмета, не підходити і не пересувати його;
- поблизу підозрілого предмета утримуватися від куріння та використання засобів радіозв'язку, у тому числі й мобільного;
- не здійснювати самостійних дій із підозрілими предметами;
- по можливості забезпечити охорону підозрілого предмета і небезпечної зони;
- спробувати повідомити про виявлення підозрілого предмета, інших осіб, які перебувають поруч, забезпечити їх евакуацію з території, що прилягає до небезпечної зони;
- сповістити про небезпечну знахідку будь-який орган місцевої влади, чергові служби правоохоронних органів з наданням інформації про характерні ознаки ймовірного вибухового пристрою, місце його розташування, час виявлення та особу, яка його виявила. Дочекатися прибуття на місце виявлення небезпечної знахідки фахівців-піротехніків;

- намагатися максимально запам'ятати зовнішність, одяг осіб, які залишили підозрілий предмет, їх транспорт та номерні знаки.

Як виявити терориста?

Терористи, як правило, діють таємно, стараються не попадатися на очі ні правоохоронним органам, ні простим громадянам. Але їх діяльність може здатися незвичайною або підозрілою. Якщо ознаки дивної поведінки не знаходять звичайного пояснення, потрібно негайно повідомити про це в силові структури. Необхідно бути уважним, старатися запам'ятати прикмети цих людей, відмінні риси їх обличчя, одяг, імена, клички, можливі шрами і татуювання, особливості мови та манери поведінки, тематику розмови і т.д.

Не варто намагатися їх зупиняти, інакше можна стати їх першою жертвою.

На що необхідно звертати увагу:

- на підозрілих осіб, які непримітні, та на тих, які не виділяються, але чим-небудь дивні;
- на невеликі групи людей, які зібралися з певною метою, можливо агресивно налаштованих;
- на квартири, що здаються або знімаються, підвали, підсобні приміщення, склади, довкола яких спостерігається підозріла активність;
- на підозрілі телефонні розмови;
- у випадку, якщо помічено щось підозріле, потрібно проявити наполегливість в проясненні ситуації, при необхідності, залучаються близькі чи знайомі, сусідів. Деякі безтурботні громадяни можуть сказати, що це „параноя”. Ні, це пильність, що застосовується в усіх розвинених країнах світу.

Рекомендації фахівців служб безпеки

Будьте особливо пильними і остерігайтеся людей, одягнених не відповідно до сезону. Якщо ви бачите влітку людину, одягнену в плащ або товсту куртку, будьте особливо обережні - під таким одягом терористи найчастіше ховають вибуховий пристрій. Краще всього триматися від такої людини подалі, а також звернути на неї увагу співробітників правоохоронних органів.

Остерігайтеся людей з великими сумками, баулами і валізами, особливо, якщо вони знаходяться в незвичному місці (наприклад, з великою сумкою в кінотеатрі або на святі).

Не дивлячись на те, що ця людина, швидше за все, виявиться туристом або торговцем, все ж таки зайва обережність не завадить.

Намагайтесь відійти на максимальну відстань від тих, хто поводить себе неадекватно, перелякано, озираючись, перевіряючи щось в одязі або в багажі.

Якщо ви не можете відійти від підозрілої людини, то необхідно прослідкувати за мімікою її обличчя. Фахівці повідомляють, що смертник, підготовлений до теракту, зазвичай виглядає надзвичайно зосереджено, губи щільно стислі, або повільно рухаються, неначе читаючи молитву.

І стандартні рекомендації, якими, на жаль, найчастіше не користуються: у жодному випадку не піднімайте забуті речі - сумки, мобільні телефони, гаманці.

Ніколи не приймайте від незнайомих осіб ніяких дарунків, не беріть речей з проханням передати іншій людині.

Поведінка в натовпі

Терористи найчастіше вибирають для атак місця масового скупчення людей. Окрім, власне вражаючого чинника терористичного акту, люди гинуть і отримують травми ще й в результаті тисняви, що виникла внаслідок паніки. Тому необхідно пам'ятати наступні правила поведінки в натовпі:

- вибрати найбільш безпечне місце. Воно має бути якнайдалі від середини натовпу, трибун, смітєвих контейнерів, ящиків, залишених пакетів і сумок, скляних вітрин, парканів і огорож;
- в разі виникнення паніки обов'язково зняти з себе краватку, шарф;
- під час тисняви треба звільнити руки від всіх предметів, зігнути їх в ліктях, застебнути одяг на всі гудзики;
- не можна хапатися за дерева, стовпи, огорожу;
- треба старатися всіма силами втриматися на ногах;
- в разі падіння, необхідно згорнутися клубком на боці, різко підтягнути ноги і постаратися піднятися по ходу руху натовпу;
- не привертати до себе увагу провокуючими висловами і вигуками гасел;
- не наближатися до агресивно налаштованих осіб або груп осіб;
- не втручатися в сутички, що відбуваються;
- постаратися покинути натовп.

Витяг

з „Методичних рекомендацій щодо підготовки населення до дій в умовах загрози або вчинення терористичного акту”
(наказ ДСНС України від 23.03.2015 № 167)

I. Дії населення у разі отримання інформації від невідомої особи про погрозу вчинення теракту

1.1. Отримавши інформацію по телефону щодо анонімного замінування будівлі (об'єкта з масовим перебуванням людей), рекомендується:

- не класти передчасно слухавку;
- уважно вислухати і з'ясувати вимоги та інформацію про характер погрози щодо вчинення теракту й по можливості записати вимоги;
- спробувати під час розмови встановити інформацію про особу (стать, вік, особливості мови тощо);
- запропонувати повторити свої вимоги, поставити уточнюючі запитання про характер погрози, місце та час її реалізації, мотивувати про надання якнайбільше інформації про вчинення теракту;
- установити мотиви дій, поставити запитання про цілі, які він ставить, запропонувати інші шляхи вирішення вимог;
- обов'язково звернути увагу на фоні звуки (шум вулиці, машин, які проїжджають, музику, звуки тощо, що допоможе в подальшому визначити місце, звідки здійснено анонімний дзвінок);
- закінчуючи розмову, повторити основні моменти телефонної бесіди;
- після завершення розмови зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102;
- обмежити коло осіб, які знають про погрозу вчинення теракту.

1.2. Отримавши інформацію поштою, рекомендується:
поводитися максимально обережно з поштовим посланням;
обов'язково його зберігати з усіма матеріалами (лист із текстом,
будь-які вкладення, конверт і обгортку тощо);

не зшивати, не склеювати, не робити написи, не підкреслювати або обводити окремі місця;

повідомити в правоохоронні органи за номером 102 та передати їм надіслані поштою матеріали;

обмежити коло осіб, які знають про погрозу й передачу матеріалів у правоохоронні органи.

1.3. Отримавши інформацію на вулиці, рекомендується:

уважно вислухати і з'ясувати вимоги та інформацію про характер погрози щодо вчинення теракту й по можливості запам'ятати (записати) вимоги;

спробувати уважно запам'ятати інформацію про особу (стать, вік, особливості мови, у що одягнений тощо);

запропонувати повторити висунуті вимоги, поставити уточнюючі запитання про характер погрози, місце та час її реалізації, мотивувати особу надати якнайбільше інформації про вчинення теракту;

установити мотиви дій, поставити запитання про цілі, які особа переслідує, запропонувати інші шляхи вирішення вимог;

закінчуючи розмову, повторити основні моменти бесіди;

після завершення розмови зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102;

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити приховану фото та відеофіксацію дій терористів;

обмежити коло осіб, які знають про погрозу вчинення теракту.

1.4. Отримавши інформацію про евакуацію з приміщень об'єкта, рекомендується:

не панікувати, зберігати спокій;

взяти із собою документи, гроші, цінності (у разі необхідності ліки);

відключити всі електричні прилади;

залишати будівлю спокійно, не створюючи паніки.

Дії населення у разі виявлення підозрілих предметів, що можуть бути використані для вчинення теракту

У разі виявлення підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій, рекомендується:

негайно припинити роботи в місці (районі) його виявлення;

поінформувати про нього інших осіб, які знаходяться поруч, та керівництво суб'єкта господарювання у разі можливості забезпечити їх евакуацію з небезпечної території;

не підходити, не торкатися та не пересувати підозрілий предмет;

знаходячись поблизу нього, утримуватися від куріння, використання засобів радіозв'язку, у тому числі й мобільного, не здійснювати самостійні дії;

по можливості забезпечити охорону виявленого підозрілого предмета (за захисними спорудами чи предметами), ведучи спостереження на безпечній відстані, як зазначено нижче:

<i>Тип вибухового пристрою (підозрілої речі)</i>	<i>Безпечна відстань</i>
Ручна граната	Не менш ніж 200 метрів
Тротилова шашка	Не менш ніж 50 метрів
Банка ємністю 0,33 літра	Не менш ніж 60 метрів
Валіза (кейс)	Не менш ніж 300 метрів
Дорожня валіза	Не менш ніж 400 метрів
Легковий автомобіль	Не менш ніж 600 метрів
Мікроавтобус	Не менш ніж 1000 метрів

по можливості позначити або огородити місце перебування (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали – дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки яскравої матерії тощо);

у випадку відсутності керівництва суб'єкта господарювання - повідомити про небезпечну знахідку будь-який місцевий орган виконавчої влади, чергові служби правоохоронних органів за номером 102, надавши інформацію про характерні ознаки ймовірного вибухового пристрою (місце його розташування, дату і час виявлення та особу, яка його виявила);

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити фото та відеофіксацію місця знаходження підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій;

обов'язково дочекатися прибуття представників правоохоронних органів, знаходячись на безпечній відстані від місця знахідки.

У разі залишення підозрілого предмета невідомою особою, свідком чого ви стали, необхідно максимально запам'ятати її зовнішність, одяг, автотранспорт та його номерні знаки.

Основними характерними ознаками, що вказують на можливу належність підозрілого предмета до вибухового пристрою є наявність:

знаходження в місцях з масовим перебуванням людей (громадському транспорті) без нагляду валізи, пакунка, коробки тощо;

зовнішньої схожості з боєприпасами, навчально-імітаційними, сигнальними, освітлювальними та піротехнічними виробами;

антени з радіоприймальним пристроєм годинникового механізму або електронного таймера;

запаху гасу, розчинника, пально-мастильних і хімічних матеріалів тощо;

елементів (деталей), що не відповідають їх прямому призначенню;

сторонніх підозрілих предметів у дверях, вікнах, закріплених за допомогою дроту, ниток, важелів, шнурів тощо.

Дії населення у разі виникнення надзвичайної ситуації або надзвичайної події на об'єктах, у тому числі тієї, що виникла внаслідок теракту

У громадському транспорті (автобусі, тролейбусі, трамваї, маршрутному таксі) рекомендується:

негайно вийти із салону транспорту через вхідні (вихідні) двері, у разі неможливості відкрити двері залишити салон через аварійні виходи (вибити скло та

очистити рами вікон від його уламків);

під час евакуації з транспорту зберігати спокій, надавати допомогу пасажиром із дітьми, жінкам, літнім людям, інвалідам;

зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (адресу, район) надзвичайної ситуації (події);

після виходу з епіцентру події залишатися у безпечному місці для отримання домедичної та екстреної медичної допомоги (у разі необхідності) та надання інформації працівникам правоохоронних органів щодо ймовірних причин теракту;

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити фото та відеофіксацію місця події;

по можливості та наявності необхідних знань і навичок надати домедичну допомогу постраждалим.

На залізничному транспорті рекомендується:

під час екстреної евакуації з вагона зберігати спокій, із собою брати тільки необхідні речі (документи, гроші, одяг), великі речі залишати у вагоні, тому що вони можуть призвести до затримки здійснення евакуації;

надавати допомогу пасажиром із дітьми, жінкам, літнім людям, інвалідам;

під час поштовхів (ударів) доцільно триматися за виступи полиць й інші нерухомі частини вагона або згурпуватися, прикриваючи голову руками, щоб уникнути травм;

у разі перевертання вагона міцно триматися руками, упертися ногами у верхню полицю, стіну тощо, закриваючи очі, щоб у них не потрапили уламки скла, дитину притиснути до себе обличчям, прикриваючи їй голову своїми руками;

після зупинки вагона оглянути й визначити шляхи евакуації;

якщо немає небезпеки виникнення пожежі, не поспішати вибиратися;

спробувати попередити паніку серед пасажирів;

виходити з вагона по одному, пропускаючи вперед дітей, жінок, літніх людей, інвалідів;

під час евакуації через бокові двері та аварійні виходи бути уважним та обережним, щоб не потрапити під зустрічний потяг;

під час перекидання чи пошкодження вагона вибиратися тільки через вікна, опустивши фрамуги або вибити будь-яким способом скло, попередньо очистивши рами від його уламків; по можливості дітей і постраждалих виносити на руках;

зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (станція або ділянка між залізничними станціями) надзвичайної ситуації (події);

по можливості та у разі наявності необхідних знань і навичок надати домедичну допомогу постраждалим.

У місцях з масовим перебуванням людей

На стадіоні у фан-зоні, натовпі рекомендується:

виконувати всі вказівки (команди) працівників стадіону (стюардів);

зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (адресу) надзвичайної ситуації (події);

здійснити спробу вибратися з натовпу людей, у разі неможливості цього – рухатися разом із натовпом;

дотримуватися загальної швидкості руху натовпу, не штовхатися, не тиснути на людей, які йдуть попереду;

по можливості стримувати поштовхи неспокійних людей ззаду й збоку, по можливості пропустити їх уперед себе;

зняти з себе (у разі можливості) довгий, занадто вільний, із металевими деталями одяг, а також усе, що може стиснути шию (шнурівку куртки, краватку, шарф, медальйон на шнурку, коштовності, біжутерію);

зігнути руки у ліктях, кулаки спрямувати вгору або зчепити долоні в замок перед грудьми – так ви зможете захистити грудну клітину;

спробувати вибратися з натовпу разом із людьми, які ведуть себе спокійно (вишукатися клином, в середині якого розмістити дітей і жінок, розсуваючи натовп, рухатися з нього);

заздалегідь оцінити напрямок руху і цілеспрямовано йти в ньому;

не намагатися чинити опір стихійному руху натовпу, чіплятися (хапатися) за стіни, ліхтарні стовпи, дерева тощо;

триматися далі від скляних вітрин, сітчастих огорож, турнікетів, сцен;

притиснути руками до тіла особисті речі (парасольку, сумку тощо);

рухатися у натовпі, не нахилитися та не піднімати свої особисті речі, які впали;

впевнено триматися на ногах, падіння всередині натовпу небезпечно для життя, в разі падіння не думати про свій одяг або сумку, зігнути руки й ноги, захистити голову руками, а живіт – зігнувши й підтягнувши ноги до тулуба; швидко спробувати впертися руками і однією ногою в землю й різко піднятися по ходу руху людей; якщо не вийде відразу встати – не панікувати, повторити свої спроби декілька разів;

не привертати до себе увагу висловлюваннями політичних, релігійних та інших симпатій, ставленням до того, що трапилося;

не наближатися до груп осіб, які поводять себе особливо агресивно;

не реагувати на події, сутички, які трапляються поряд із вами;

якщо з вами дитина, посадити її на плечі та просуватися далі, а якщо вас двоє, – повернутися обличчям один до одного, створивши зі своїх тіл і рук захисну капсулу для дитини, і просуватися далі;

вибратися у безпечне місце, оглянути територію навколо себе, оцінити ситуацію та залишатися там для отримання домедичної та екстреної медичної допомоги (у разі необхідності) та надання інформації працівникам правоохоронних органів;

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити фото та відеофіксацію місця події;

по можливості та у разі наявності необхідних знань і навичок надати домедичну допомогу постраждалим.

У разі руйнування будівлі рекомендується:

визначити вільне місце, до якого є можливість переміститися;

намагатися зміцнити стелю в помешканні уламками меблів, конструкцій будинку, які є поряд;

відсунути від себе гострі предмети та не здійснювати спроби самостійно вибратися з-під завалу;

закривати органи дихання тканиною (у разі можливості зволоженою), через яку можна дихати;

у разі наявності мобільного телефону негайно зателефонувати до

правоохоронних органів за номером 102 та служби порятунку за номером 101, вказавши адресу (кількість поверхів будівлі, місце її виникнення, наявність людей) надзвичайної ситуації (події);

по можливості визначити своє місце перебування під завалом якимось сигналом (звуком);

вибратися в безпечне місце та надати необхідну допомогу дітям, жінкам, літнім людям, інвалідам;

у разі затиснення уламками конструкцій будинку ділянок тіла масажувати їх для підтримання циркуляції крові;

ні в якому разі не запалювати вогонь (запальничку, сірники), що може призвести до вибуху;

намагатися перебувати якомога довше у свідомості (читати вірші, співати пісні тощо);

по можливості та у разі наявності необхідних знань і навичок надати домедичну допомогу постраждалим;

під час евакуації використовувати внутрішні сходи, зовнішні пожежні драбини тощо, при цьому не користуватися ліфтами.

Необхідно пам'ятати, що відразу після повідомлення про теракт аварійно-рятувальні підрозділи розпочинають роботу щодо визволення постраждалих з-під завалів. Під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт передбачено періодичні "Хвилини тиші", під час яких зупиняють роботу залученого до робіт спеціального обладнання та техніки, щоб почути сигнали (звуки) про допомогу. Саме в ці хвилини необхідно найголосніше подавати сигнали про своє місцезнаходження.

У разі витоку побутового газу у будівлі рекомендується:

зберігати спокій;

негайно вимкнути всі газові прилади;

відкрити вікна і двері та провітрити всі приміщення;

негайно вийти з приміщення та зателефонувати до Служби газу за номером 104 та служби порятунку за номером 101;

не курити та не користуватись електричними приладами;

повідомити інших мешканців, якщо будинок багатоквартирний, та залишити будівлю, не користуючись ліфтом;

надати допомогу в евакуації жінкам, інвалідам, літнім людям, дітям;

перевірити сусідні квартири на наявність у них дітей, які тимчасово залишились без нагляду дорослих, та повідомити про це представників Служби газу (правоохоронних органів, служби порятунку за номерами 102 та 101);

відійти та знаходитись на безпечній відстані від будинку (у разі можливості на відкритому майданчику або пустирі) та чекати подальших інструкцій спеціалістів.

Дії населення у разі захоплення в заручники (в транспорті, будівлі)

У разі захоплення в заручники рекомендується:

своїми діями не провокувати терористів на насильницькі дії (уникати різких рухів, шуму тощо);

не чинити опір озброєним терористам, що може призвести до численних

людських жертв, не дивитися їм в очі, якщо вимагають віддати особисті речі – негайно віддати;

у разі необхідності виконувати вимоги злочинців, не допускати паніки; не піддаватися на провокаційні дії терористів;

бути уважними, запам'ятати прикмети злочинців (риси їх облич, одяг, імена, ключки, можливі шрами і татуювання, особливості мови і манери поведінки, тематику їх розмов);

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити приховану фото та відеофіксацію дій терористів;

бути готовим до складнощів (відсутність свободи руху, їжі, води тощо);

почувши стрільбу та вибухи (у разі штурму), негайно лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю, і не рухатися;

у жодному випадку не бігти назустріч співробітникам правоохоронних органів або від них, оскільки вони можуть прийняти вас за злочинця;

по можливості триматися як можна далі від дверей та вікон.

У разі перебування в приміщенні будівлі (території, де знаходяться заручники, при цьому не бути захопленим терористами та ними знайденим) рекомендується:

зберігати спокій та намагатись уникнути контакту з терористами;

повідомити, як можна тихіше, правоохоронні органи за номером 102 про злочинців та своє місцезнаходження;

не курити і не наближатись до дверей і вікон, сховати свої документи, що засвідчують особу;

чітко виконувати інструкції та вказівки правоохоронців;

по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити приховану фото та відеофіксацію дій терористів;

почувши стрільбу та вибухи, негайно лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю і не рухатися (уникнути різких рухів).

Пам'ятайте, що одразу після вашого повідомлення правоохоронним органам про подію, негайно ними буде вжито вичерпних заходів для збереження вашого життя та здоров'я.

Дії населення у разі перебування в районі проведення бойових дій (антитерористичної операції)

При перебуванні в районі ведення бойових дій (антитерористичної операції)

У разі перебування в будівлі рекомендується:

зайняти приміщення, які розташовані подалі від вікон, балконів (коридор, ванна кімната тощо), та лягти на підлогу. Якщо будинок панельний, по можливості зробіть спробу його покинути;

ні в якому разі не підходити до вікон та не спостерігати за подіями на вулиці, не вибігати на вулицю;

віконне скло укріпити липкою стрічкою або скотчем навхрест. Закласти вікна подушками або іншими речами, тому що більш всього уражень отримують при розльоті осколків снарядів;

пересуватися по кімнатах тільки поповзом;

після звершення стрілянини обережно залишити будинок, при цьому взяти із собою речі першої необхідності та особисті документи;

під час евакуації використовувати внутрішні сходи, зовнішні пожежні драбини тощо, при цьому не користуватися ліфтами, надавати необхідну допомогу дітям, жінкам, літнім людям, інвалідам;

після завершення обстрілів негайно переміститися у бомбосховище або підвальне приміщення будинку.

По можливості залишити будівлю та виїхати в іншу безпечну місцевість до рідних чи знайомих, або у приміську зону на дачні та садові ділянки, які мають будиночки для проживання. Про свій від'їзд та місце подальшого перебування повідомити рідних, сусідів і житлово-експлуатаційні служби та обов'язково відключити в квартирі електрику, газ, воду, а вікна та двері зачинити на всі замки. При собі обов'язково мати особисті документи та речі першої необхідності.

У разі перебування на вулиці (міцевості) рекомендується:

негайно лягти на землю, по можливості у найбільш заглиблені місця (канави, ями, ритвини тощо), прикрити голову якимись речами або, на крайній випадок, руками;

укриття вибрати на відстані як можна далі від будівель;

не проявляти зацікавленості тим, що відбувається навкруги, не підніматися із землі та не висовуватися із-за укриття;

стояти чи перебігати, ховаючись під деревами, будівлями;

намагатися уникати перебування поблизу різних видів техніки, пожежонебезпечних і вибухонебезпечних об'єктів, які становлять небезпеку для людей, які перебувають поруч;

у разі артилерійського або мінометного обстрілу щільно закривати вуха руками, відкривши рот для урівноваження тиску. Звуковий (акустичний удар) може призвести до розривів судин та барабанних перетинок людини;

дочекавшись закінчення вибухів снарядів або пострілів, спробувати якомога швидше переміститися у безпечне місце (бомбосховище);

переміщуючись у безпечне місце, не підбирати зброю та боєприпаси, що розкидані (лежать) на землі;

у безпечному місці надати необхідну допомогу дітям, жінкам, літнім людям, інвалідам;

по можливості та у разі наявності необхідних знань і навичок надати домедичну допомогу постраждалим.

Прикінцеві положення

Завдяки умілим та чітким діям населення під час виникнення надзвичайних ситуацій можна запобігти зайвим людським жертвам і втратам та надати можливість правоохоронним органам і спеціальним аварійно-рятувальним службам і підрозділам виконувати в межах компетенції завдання щодо недопущення, запобігання та оперативного реагування на надзвичайні ситуації, у тому числі ті, що виникли внаслідок терористичної діяльності.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій або надзвичайних подій, у тому числі внаслідок терористичного акту, кожна людина повинна знати номери правоохоронних органів та екстрених служб для негайного їх інформування, а саме: служба порятунку – 101;

правоохоронні органи – 102;
швидка медична допомога – 103;
аварійна служба газу – 104;
служба екстреної допомоги населенню – 112.

Проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій воєнного періоду

Підготовка до евакуації

1. Необхідно взнати номер збірної пункту, його адресу, номер телефону, спосіб евакуації.
2. Відправляючись на збірний пункт після отримання повідомлення про евакуацію, необхідно:
 - закрити вікна, кватирки, газові й водопровідні запірні вентиля, відключити електроенергію;
 - мати при собі паспорт, і інші необхідні документи, гроші;
 - із собою мати одяг по сезону, білизну, постільні принадлежності, взуття бажано - гумова, продукти й питну воду на 2-3 доби, необхідні медикаменти;
 - дітям дошкільного віку пришити бирочки з білої матерії (з внутрішньої сторони одягу під комір) із вказівкою прізвища, імені та по батькові дитину, року його народження, місця проживання й місця роботи батька й матері.

Рекомендації щодо підготовки комплекту необхідних речей.

"Екстрена валізка"

Екстрена валіза, як правило, являє собою міцний і зручний рюкзак від 25 літрів і більше, що містить необхідний індивідуальний мінімум одягу, предметів гігієни, медикаментів, інструментів, засобів індивідуального захисту та продуктів харчування. Всі речі повинні бути новими (періодично поновлюваними) і не використовуватись у повсякденному житті. Екстрена валіза призначена для максимально швидкої евакуації із зони надзвичайної події, будь то землетрус, повінь, пожежа, загострена криміногенна обстановка, епіцентр військових дій і т.д. Вантаж у рюкзаку треба укладати рівномірно. Добре мати рюкзак з "підвалом" (нижнім клапаном). У рюкзак рекомендується покласти наступне:

- копії важливих документів в поліетиленовій упаковці. Заздалегідь зробіть копії всіх важливих документів - паспорта, автомобільних прав, документів на нерухомість, автомобіль і т.д. Документи треба укладати так, щоб у разі необхідності їх можна було швидко дістати. Доцільно серед документів тримати кілька фотографій рідних і близьких; кредитні картки та готівку (невеликий запас грошей); дублікати ключів від будинку і машини;
- карту місцевості, а також інформацію про спосіб зв'язку і зустрічі в умовленому місці зустрічі вашої родини;
- засоби зв'язку та інформації (невеликий радіоприймач з можливістю прийому в УКХ і БМ діапазоні) та елементи живлення до радіоприймача (якщо потрібні);

- ліхтарик (краще кілька) і запасні елементи живлення до нього, сірники (бажано туристичні), запальничка, свічки;
- компас, годинник (краще водонепроникні);
- багатофункціональний інструмент, що включає (лезо ножа, шило, пилку, викрутку, ножиці тощо); ніж, сокира;
- декілька пакетів для сміття, об'ємом 120 літрів. Може замінити намет або тент, якщо розрізати;
- рулон широкого скотчу;
- упаковка презервативів. Презерватив, за необхідності, може використовуватись для захисту від вологи сірників та запальничок, у якості джгута для зупинки кровотечі, надійного закупорювання ємностей від комах та піску, перенесення води;
- шнур синтетичний 4-5 мм , близько 20 м;
- блокнот і олівець; нитки та голки;
- аптечка першої допомоги. До складу аптечки обов'язково повинні входити: бинти, лейкопластир, вата, йод, активоване вугілля (інтоксикація), парацетамол (жарознижувальний), пенталгін (знеболююче), супрастин (алергія), имодиум (діарея), фталазол (шлункова інфекція), альбуцид (краплі для очей), жгут, шприци тощо; ліки що Ви приймаєте (мінімум на тиждень) з описом способу застосування та дози; рецепти; прізвища та мобільні телефони ваших лікарів (слідкуйте за терміном придатності ліків);
- одяг: комплект нижньої білизни (2 пари), шкарпетки бавовняні (2 пари) і вовняні, запасні штани, сорочка або кофта, плащ-дощовик, в'язана шапочка, рукавички, шарф (може знадобитися в найнесподіваніших ситуаціях), зручне, надійне взуття;
- міні-палатка, поліуретановий килимок, спальник (якщо дозволяє місце);
- засоби гігієни: зубна щітка і зубна паста, невеликий шматок мила, рушник (є такі в упаковці пресовані), туалетний папір, кілька упаковок одноразових сухих та вологих серветок, кілька носових хусток, засоби інтимної гігієни, бритву, манікюрний набір;
- приналежності для дітей (якщо необхідні); посуд (краще металевий): казанок, фляга, ложка, кружка; запас їжі на кілька днів - все, що можна їсти без попередньої обробки і не займає багато місця, довго зберігається (не швидкопсувні), наприклад: висококалорійні солодощі (чорний шоколад (з горіхами), жменю льодяників), набір продуктів (тушонка, галети, суп-пакети, м'ясні та рибні консерви), якщо дозволяє місце - крупа перлова, гречана, рис довгозерний, макарони, вермішель, сухі овочеві напівфабрикати, горілка, спирт питний;
- запас питної води на 1-2 дні, який треба періодично оновлювати (вода не повинна бути застоююю).
- За необхідності, цей список доповнюється і коригується. Із практики, загальна вага "Екстреної валізи" не повинна перевищувати 50 кілограмів.

Після прибуття на збірний пункт

1. Пройти реєстрацію, записати номер ешелону, номер вагона або номер колони, час відправлення в кінцевий пункт призначення.
2. Особисто познайомитися зі старшим вагона або колони.
3. Довідатися місце посадки на транспорт, побудови колони й маршрут руху.
4. На посадку прямувати організовано під керівництвом старших.

На шляху переміщення

1. При проходженні в пішому порядку або на транспорті виконувати правила поведінки та дотримуватись вказівок старших.
2. При слідуванні пішим порядком дотримуватись дисципліни маршу під час руху. Дотримувати заходів безпеки.
3. Під час руху транспортом, дотримуватись заходів безпеки, не виходити з нього без дозволу старшого.

Після прибуття в пункт евакуації

1. Пройти реєстрацію на приймальному пункті та у супроводі старшого убути до пункту розміщення.
2. Громадяни, які евакуюються не мають права самостійно без дозволу місцевих евакуаційних органів вибирати пункти та місця для проживання й переміщатися з одного району в іншій.

Дії працівників під час термінової евакуації. Дії працівників під час обов'язкової евакуації за межі території _____ (назва об'єкту) при виникненні надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження заходів (практичне відпрацювання).

Для практичного відпрацювання дій працівників під час термінової евакуації та працівників під час обов'язкової евакуації за межі території керівник заняття надає сигнал «Пожежа». Працівники терміново евакуюються за межі території _____(назва об'єкту).

5. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

В ОБОВ'ЯЗКОВОМУ ПОРЯДКУ ДОВОДИТЬСЯ ДО ПЕРСОНАЛУ ІНФОРМАЦІЯ ПРО:

- функціональні обов'язки евакоорганів, які створені на суб'єкті господарювання;
- обов'язки працівників при проведенні евакуації. Вимоги до працівників, які евакуюються з членами родини.
- порядок і терміни оповіщення про початок евакуації;
- уточнення списків на евакуацію працівників та членів їх сімей, розрахунків на вивезення документів та майна;
- доведення до працівників місця розташування збірного пункту евакуації, порядку вивезення (виведення) до районів (пунктів) розміщення;
- Ознайомлення з районом розміщення працівників.

Заходи з питань евакуації проводяться відповідно до плану евакуації суб'єкта господарювання. Працівники підприємств, які продовжують працювати у воєнний час в містах і небезпечних районах, розміщуються у сусідніх районах позаміської зони з таким розрахунком, щоб час на перевезення їх до місць роботи і назад не перевищував 4-5 годин.

Для кожного об'єкта визначаються населені пункти, які розташовані в одному районі.

Найбільша працююча зміна підприємств, яка продовжує у воєнний час виробничу діяльність у містах і небезпечних районах, після вивезення і розміщення в позаміській зоні позмінно виїжджає для роботи на своє підприємство.

Члени сімей працівників об'єктів економіки, які продовжують в особливий період виробничу діяльність, розміщуються разом із головами сімей.

Одержання сигналу про евакуацію:

Якщо ви знаходитесь на своєму робочому місці, послідовно виконайте наступні дії:

- без паніки зберіть службові документи в сейф або в шухляди столу, що закриваються на ключ;
- візьміть з собою особисті речі, документи, гроші, цінності;
- закрийте вікна, вимкніть оргтехніку, електроприлади, освітлення;
- візьміть з собою і при необхідності використовуйте індивідуальні засоби захисту (протигаз, респіратор);
- закрийте двері на ключ, ключ залиште у замку;
- залиште приміщення, рухайтесь маршрутами, які позначені в схемах евакуації;
- повертайтеся в залишене приміщення тільки після дозволу відповідальних осіб.

При проведенні евакуації цивільного населення з небезпечного району.

Візьміть документи, гроші і продукти, необхідні речі, медикаменти.

По можливості надайте допомогу громадянам похилого віку, людям з фізичними вадами.

Дітям дошкільного віку вкладається в кишеню або пришивається до одягу записка, де вказується прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері і батька.

Дотримуйтесь вказаного маршруту. При необхідності зверніться за допомогою до правоохоронців та медичних працівників.

„Екстрена валіза”

„Екстрена валіза” – це узагальнене визначення базового набору речей, необхідного кожній цивільній людині, щоб вижити в будь-якій екстремальній ситуації.

Сьогодні „Екстрена валіза” (або „тривожний чемодан”, рюкзак) повинна бути в кожній родині. „Тривожний чемодан”, як правило, являє собою укомплектований рюкзак об'ємом від 30 і більше літрів, що містить необхідний індивідуальний мінімум одягу, предметів гігієни, медикаментів, інструментів, засобів індивідуального захисту та продуктів харчування.

„Тривожний чемодан” призначений для максимально швидкої евакуації із зони надзвичайної події, будь то повінь, пожежа, загострена криміногенна обстановка, військові дії і т.д.

Укладайте рюкзак так, щоб можна було швидко і без ускладнень знайти потрібну річ. Добре, якщо рюкзак укомплектований спеціальною накидкою від дощу. Перевагу треба віддавати рюкзаку, який зручно розташовується на спині, не сковує рухів і не розійдеться по швах в перші 30 хвилин.

У „екстрену валізу” рекомендується покласти наступне:

1. Копії важливих документів в водонепроникній упаковці. Заздалегідь зробіть копії всіх важливих документів – паспорта, автомобільних прав, документів на нерухомість, автомобіль і т.д. Документи треба укласти так, щоб у разі необхідності їх можна було швидко дістати. Серед документів варто тримати кілька фотографій рідних і близьких, з написаними на звороті адресами та номерами телефонів.

2. Кредитні картки та готівку. Необхідно мати при собі невеликий запас грошей.

3. Дублікати ключів від будинку і машини.

4. Карту місцевості, а також інформацію про спосіб зв'язку і обумовлене місце зустрічі вашої родини.

5. Засоби зв'язку та інформації. Невеликий радіоприймач з можливістю прийому в УКХ і FM діапазоні дозволить бути в курсі ситуації. Запасні батарейки до радіоприймача та мобільний телефон з зарядним пристроєм.

6. Ліхтарик (краще кілька) і запасні батарейки до нього.

7. Компас, годинник (перевагу віддайте водонепроникним).

8. Мультируч – багатофункціональний інструмент, зазвичай у вигляді складних пасатижів з порожнистими ручками, в яких заховані додаткові інструменти (лезо ножа, шило, пила, викрутка, ножиці і т.п.)

9. Ніж, сокирка.

10. Сигнальні засоби (свисток і т.д.)

11. До десятка пакетів для сміття, об'ємом 120 літрів. Пакет може замінити намет або тент, якщо його розрізати.

12. Рулон широкого скотча або упаковка презервативів (за необхідності можуть використовуватись для захисту від вологи сірників та запальничок, у якості джгута для зупинки кровотечі, надійного закупорювання ємностей від комах та піску, перенесення води).

13. Шнур синтетичний 4-5мм, близько 20 м.

14. Блокнот і олівець.

15. Нитки та голки.

16. Аптечка домедичної допомоги. Аптечка повинна включати в себе: бинти, лейкопластир, вата, йод, активоване вугілля (для інтоксикації), парацетамол (як жарознижувальний), пенталгін (як знеболююче), супрастин (від алергії), імодиум (від діареї), фталазол (при шлунковій інфекції), альбуцид (очні краплі).

17. Ліки, які ви приймаєте (мінімум на тиждень) з описом способу застосування та дози; рецепти; прізвища та мобільні телефони ваших лікарів (слідкуйте за терміном придатності ліків).

18. Одяг: комплект нижньої білизни (2 пари), шкарпетки бавовняні (2 пари) і вовняні, запасні штани, сорочка або кофта, плащ-дошовик, в'язана шапочка,

рукавички, шарф (може знадобитися в найнесподіваніших ситуаціях). Зручне, надійне взуття.

19. Засоби гігієни: зубна щітка та паста, шматок мила, рушник, туалетний папір, кілька упаковок одноразових сухих хусток або серветок, кілька носових хусток, вологі серветки.

20. Необхідні речі для дітей (якщо необхідні).

21. Посуд: казанок, фляга, ложка, кружка (краще металеву 0,5л), розкладний стаканчик.

22. Сірники (бажано, туристичні), запальничка.

23. Запас їжі на кілька днів – все, що можна їсти без попередньої обробки і не займає багато місця та довго зберігається. Запас питної води на 1-2 дні, який треба періодично оновлювати (вода не повинна бути застоною). Висококалорійні солодощі: кілька батончиків „Snickers” або „Шок” (до цих пір використовуються тактичними групами, як джерело живлення і енергії, що має малу вагу), жменю льодяників. Набір продуктів: пару банок тушонки, галети, суп-пакети, м'ясні та рибні консерви. Якщо дозволяє місце: крупа перлова, гречана, рис, пшоно, макарони, вермішель, сухі овочеві напівфабрикати і т. п. Горілка, вино, спирт питний. Алкоголь може бути засобом для зняття стресу або дезінфікуючим засобом.

Цей список доповнюється і коригується за вашими потребами. Приблизний обсяг рюкзака становить близько 30 літрів. **Вага рюкзака (сумки) не повинна перевищувати 50 кг.**

6. ВИКОНАННЯ ПРОТИПОЖЕЖНИХ ЗАХОДІВ. ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ У РАЗІ ЗАГРОЗИ АБО ПРИ ВИНИКНЕННІ ПОЖЕЖІ

Пожежна безпека повинна забезпечуватися шляхом проведення організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на попередження пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожеж

- Забезпечення пожежної безпеки є складовою частиною виробничої або іншої діяльності посадових осіб, працівників підприємств та підприємців. Це повинно бути відображено у трудових договорах (контрактах) та статутах підприємств.

Керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб (у тому числі заступників керівника) щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, діляниць тощо, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання і експлуатацію технічних засобів протипожежного захисту. Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки, утримання та експлуатації засобів протипожежного захисту мають бути відображені у відповідних посадових документах (функціональних обов'язках, інструкціях, положеннях тощо).

На кожному підприємстві з урахуванням його пожежної небезпеки наказом (інструкцією) повинен бути встановлений відповідний протипожежний режим, у тому числі визначені:

- можливість паління (місце для куріння), застосування відкритого вогню, побутових нагрівальних приладів;

- порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт (у тому числі зварювальних);
- правила проїзду та стоянки транспортних засобів;
- місця для зберігання і допустима кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, які можуть одночасно знаходитися у виробничих приміщеннях і на території (у місцях зберігання);
- порядок прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення повітроводів вентиляційних систем від горючих відкладень;
- порядок відключення від мережі електрообладнання у разі пожежі;
- порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи;
- порядок проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;
- порядок організації експлуатації і обслуговування наявних технічних засобів протипожежного захисту (протипожежного водопроводу, насосних станцій, установок пожежної сигналізації, автоматичного пожежогасіння, димовидалення, вогнегасників тощо);
- порядок проведення планово-попереджувальних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання;
- дії працівників у разі виявлення пожежі:
- У разі виявлення пожежі (ознак горіння) кожний громадянин зобов'язаний:
- негайно повідомити про це телефоном пожежну охорону. При цьому необхідно назвати адресу об'єкта, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище;
- вжити (за можливістю) заходів до евакуації людей, гасіння (локалізації) пожежі та збереження матеріальних цінностей;
- якщо пожежа виникла на підприємстві, повідомити про неї керівника чи відповідну компетентну посадову особу та (або) чергового на об'єкті;
- у разі необхідності викликати інші аварійно-рятувальні служби (медичну, газорятувальну тощо).
- порядок збирання членів добровільної пожежної дружини та відповідальних посадових осіб у разі виникнення пожежі, виклику вночі, у вихідні й святкові дні.
- Працівники підприємства мають бути ознайомлені з цими вимогами на інструктажах, під час проходження пожежно-технічного мінімуму тощо, витяги з наказу (інструкції) з основними положеннями слід вивішувати на видних місцях.

Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі.

Дії якщо пожежа застала Вас у на робочому місці:

негайно за номером 101 викличте пожежно-рятувальну службу, при цьому вкажіть адресу, поверх, місце виникнення пожежі, наявність людей, своє прізвище, також повідомте керівника, відповідальну посадову особу та чергового по об'єкту;

у разі загрози життю людей, організуйте їх рятування (евакуацію), знеструмте приміщення.

Дії якщо Ви опинились в осередку пожежі:

не панікуйте, оцініть ситуацію, перед тим, як увійти у приміщення, що горить, накрийтеся мокрою ковдрою, будь-яким одягом чи щільною тканиною;

щоб уникнути займання від великого притоку свіжого повітря, двері у задимлене приміщення відкривайте обережно;

пересуваючись у сильно задимленому приміщенні, присядьте чи пригніться, для захисту від токсичних газів, дихайте через зволожену тканину;

людину на якій горить одяг, поваліть на землю, накиньте пальто, ковдру тощо і щільно притисніть до тіла, викличте медичну допомогу;

якщо загорівся Ваш одяг, падайте на землю, перевертаючись збивайте полум'я; ні в якому разі не біжіть – це ще більше роздує вогонь, а виходьте із зони пожежі у навітряний бік.

7. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ

Надання домедичної допомоги постраждалим при раптовій зупинці серця

Наданні домедичної допомоги постраждалим при раптовій зупинці серця не медичними працівниками:

- 1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) визначити наявність свідомості - обережно потрясти постраждалого за плече та голосно звернутися до нього, наприклад „З Вами все гаразд? Як Ви себе почуваете?“;
- 3) якщо постраждалий реагує:
 - а) якщо постраждалому нічого не загрожує, залишити його в попередньому положенні;
 - б) з'ясувати характер події, що сталася;
 - в) викликати бригаду екстреної медичної допомоги;
 - г) повідомити диспетчеру інформацію про постраждалого відповідно до його запитань та виконати його вказівки;
 - г) забезпечити нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 4) якщо постраждалий не реагує:
 - а) звернутися до осіб, які поряд, за допомогою;
 - б) якщо постраждалий лежить на животі, повернути його на спину та відновити прохідність дихальних шляхів. Якщо механізмом травми було падіння з висоти, вважати, що у постраждалого є травма в шийному відділі хребта;
 - в) відновити прохідність дихальних шляхів, визначити наявність дихання за допомогою прийому: «чути, бачити, відчувати». Наявність

- дихання визначати протягом 10 секунд. Якщо виникли сумніви, що є дихання, вважати, що дихання відсутнє;
- 5) якщо постраждалий дихає, при відсутності свідомості:
 - а) перемістити постраждалого в стабільне положення;
 - б) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - в) забезпечити нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - 6) якщо дихання відсутнє:
 - а) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - б) розпочати проведення серцево-легеневої реанімації:
 - виконати 30 натискань на грудну клітку глибиною не менше 5 см (не більше 6 см), з частотою 100 натискань (не більше 120) за хвилину;
 - виконати 2 вдихи з використанням маски-клапану, дихальної маски тощо. При відсутності захисних засобів можна не виконувати штучне дихання, а проводити тільки натискання на грудну клітку. Виконання двох вдихів повинно тривати не більше 5 секунд;
 - після двох вдихів продовжити натискання на грудну клітку відповідно до наведеної схеми у цьому підпункті;
 - 7) змінювати особу, що проводить натискання на грудну клітку, кожні 2 хвилини;
 - 8) припинити проведення серцево-легеневої реанімації до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги при відновленні у постраждалого дихання, рухової активності.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження хребта

1. У цьому Порядку термін „пошкодження хребта” вживається у такому значенні - це патологічний стан, що виникає внаслідок прямого та непрямого травмуючого фактора.

2. Ознаки пошкодження хребта: сильний біль або відчуття тиску в голові, шії або спині; поколювання або втрата чутливості в пальцях рук та ніг; втрата рухових функцій кінцівок; деформація в області хребта; судоми; ускладнене дихання; втрата рівноваги.

3. Травму хребта слід підозрювати за таких обставин: падіння з висоти; стрибки у воду; сильний удар по тулубу; дорожньо-транспортні пригоди; ураження блискавкою; ураження електричним струмом; вибух.

4. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження хребта не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості та дихання;
- 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання - відновити прохідність дихальних шляхів, розпочати проведення серцево-легеневої реанімації;
- 5) якщо постраждалий у свідомості та його місцезнаходження безпечне:

- а) зафіксувати шийний відділ хребта за допомогою шийного комірця або іншим методом (м'яка шина, ручна фіксація);
- б) залишити у початковому положенні;
- в) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- г) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;
- г) забезпечити психологічну підтримку;
- б) якщо місце події небезпечне:
 - а) зафіксувати шийний відділ хребта за допомогою шийного комірця або іншим методом (м'яка шина, ручна фіксація);
 - б) перемістити постраждалого на довгу транспортувальну дошку або тверду рівну поверхню (щит, двері тощо);
 - в) зафіксувати постраждалого на довгій транспортувальній дошці перед транспортуванням;
 - г) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;
 - г) перемістити постраждалого в безпечне місце;
 - д) провести повторний огляд;
 - е) надати домедичну допомогу постраждалому залежно від наявних пошкоджень (пов'язки, фіксація переломів тощо);
 - є) надати психологічну підтримку;
 - ж) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження живота

1. Закрита травма живота – травма, при якій шкіра, підшкірна клітковина та апоневроз залишаються непошкодженими, а на шкірі живота та прикордонних ділянках спостерігаються підшкірні крововиливи;

проникаюча травма живота – травма, при якій канал рани проникає у черевну порожнину.

2. Ознаки проникаючої травми живота: наявність рани; біль в рані та в черевній порожнині; нудота; блювота; слабкість; відчуття тиску, “розпирання” в животі; наявність сторонніх предметів у рані (ніж, арматура тощо); наявність в рані кишківника чи сальника (евентерація).

3. Ознаки закритої травми живота з можливою внутрішньою кровотечею: посиніння шкіри (утворення синця) на місці травми; відчуття хвилювання або неспокою; часте дихання; бліда, холодна або волога на дотик шкіра; нудота; блювота; відчуття спраги; втрата свідомості.

4. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження живота не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
- 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати проведення серцево-легеневої реанімації;
- 5) при закритій травмі живота:

- а) надати постраждалому зручне положення;
 - б) за наявності ознак шоку надати постраждалому протишокове положення;
 - в) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;
 - г) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - г) при погіршенні стану постраждалого до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги зателефонувати до диспетчера екстреної медичної допомоги;
- б) при проникаючій травмі живота:
- а) надати постраждалому зручне положення;
 - б) за наявності ознак шоку надати постраждалому протишокове положення;
 - в) накласти чисту, стерильну пов'язку на рану та зафіксувати її за допомогою лейкопластиру;
 - г) не вправляти внутрішні органи в черевну порожнину;
 - г) не виймати з рани сторонні предмети;
 - д) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;
 - е) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 7) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на травму грудної клітки

1. У цьому Порядку терміни вживаються у такому значенні:
 - проникаюча травма грудної клітки - пошкодження, при якому канал рани має сполучення з плевральною порожниною;
 - травма грудної клітки з підозрою на внутрішню кровотечу - пошкодження, при якому немає сполучення плевральної порожнини з навколишнім середовищем.
2. Ознаки проникаючої травми грудної клітки: наявність рани; утруднене дихання; кровотеча з рани (кров може бути яскраво-червоною, пінистою); звук всмоктування повітря при кожному вдиху; можливе кровохаркання.
3. Ознаки травми грудної клітки з підозрою на внутрішню кровотечу: посиніння шкіри (утворення синця) на місці травми; відчуття крепітації при пальпації грудної клітки; утруднене дихання; можливе кровохаркання; часте дихання (більше 20 вдихів за хвилину); бліда, холодна або волога на дотик шкіра; нудота; блювота; відчуття спраги; порушення свідомості.
4. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на травму грудної клітки не медичними працівниками:
 - 1) переконатися у відсутності небезпеки;
 - 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
 - 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;

- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати серцево-легеневу реанімацію;
- 5) при проникаючій травмі грудної клітки:
 - а) попросити постраждалого зробити глибокий видих;
 - б) накласти на рану чисту, стерильну серветку та матеріал, який не пропускає повітря (наприклад, шматок поліетиленового пакета, пластикова обгортка тощо);
 - в) зафіксувати пов'язку лейкопластиром, залишивши один її край вільним;
 - г) при вогнепальному пораненні грудної клітки перевірити місце можливого виходу кулі. Якщо виявлено другий отвір, накласти пов'язку, як описано вище, та зафіксувати її з усіх боків;
 - г) надати постраждалому напівсидяче положення;
 - д) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - е) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 6) якщо у постраждалого закрита травма грудної клітки:
 - а) надати постраждалому напівсидяче положення;
 - б) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - в) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 7) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на перелом кісток кінцівок

1. У цьому Порядку терміни вживаються у такому значенні:
 - перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки, викликане впливом на неї механічної сили: насильно або в результаті падіння, удару, а також внаслідок патологічного процесу, пухлини, запалення;
 - відкритий перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки з одночасним пошкодженням шкірних покривів у проекції перелому;
 - закритий перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки без пошкодження шкірних покривів у проекції перелому;
 - імобілізація (знерухомлення) – фіксація перелому кістки шляхом використання стандартних шин чи імпровізованих засобів.
2. Ознаки відкритого перелому кісток кінцівки: наявність рани в місці перелому; кровотеча з рани; біль в області рани; порушення функції ушкодженої кінцівки; неприродне положення кінцівки; патологічна рухливість у кінцівці; крепітація (своєрідний хрускіт) у місці перелому; наявність уламків кістки в рані.
3. Ознаки закритого перелому кісток кінцівки: неприродне положення кінцівки; біль в області рани/деформації кінцівки; патологічна рухливість в кінцівці; крепітація (хрускіт) в місці перелому; гематома в області перелому (збільшення кінцівки в об'ємі); порушення функцій ушкодженої кінцівки.

4. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на перелом кісток кінцівок не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
- 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати серцево-легеневу реанімацію;
- 5) якщо у постраждалого ознаки відкритого перелому:
 - а) розрізати одяг над раною;
 - б) накласти стерильну, чисту пов'язку на рану;
 - в) допомогти постраждалому прийняти зручне положення (таке, яке завдає найменше болю);
 - г) іммобілізувати (знерухомити) пошкоджену кінцівку за допомогою стандартного обладнання (шин) чи підручних засобів;
 - г) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - д) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 6) якщо у постраждалого ознаки закритого перелому:
 - а) допомогти постраждалому прийняти зручне положення (таке, яке завдає найменше болю);
 - б) іммобілізувати (знерухомити) пошкоджену кінцівку за допомогою стандартного обладнання (шин) чи підручних засобів;
 - в) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - г) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 7) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при рані кінцівки, в тому числі ускладненій кровотечею

1. У цьому Порядку термін „кровотеча” вживається у такому значенні – це витікання крові із кровоносних судин при порушенні їхньої цілісності.

2. Ознаки артеріальної кровотечі: швидка та значна кровотеча (кров «б'є фонтаном», пульсує, яскраво-червоного кольору) призводить до значної крововтрати протягом короткого часу.

3. Ознаки венозної кровотечі з рани: кров безперервно витікає з рани, темно-червоного кольору; залежно від діаметру пошкодженої вени кровотеча може бути від незначної до інтенсивної.

4. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при рані кінцівки, в тому числі ускладненій кровотечею, не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
- 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;

- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати проведення серцево-легеневої реанімації;
- 5) якщо у постраждалого наявна рана без кровотечі:
 - а) одягнути рукавички;
 - б) надати кінцівці підвищеного положення;
 - в) накласти на рану чисту, стерильну серветку;
 - г) накласти на рану бинтову пов'язку;
 - г) при необхідності надати постраждалому протишокове положення;
 - д) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - е) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 6) якщо у постраждалого наявна рана з ознаками артеріальної кровотечі:
 - а) одягнути рукавички;
 - б) накласти на рану чисту, стерильну серветку та здійснити тиск безпосередньо на рану;
 - в) надати кінцівці підвищеного положення;
 - г) якщо кровотеча не зупинена, накласти на рану пов'язку, що тисне, та при можливості одночасно здійснити притиснення артерії на відстані;
 - г) якщо кровотеча не зупинена, накласти джгут;
 - д) надати постраждалому протишокове положення;
 - е) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - є) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 7) якщо у постраждалого рана з ознаками венозної кровотечі:
 - а) одягнути рукавички;
 - б) накласти на рану чисту, стерильну серветку та здійснити тиск безпосередньо на рану;
 - в) надати кінцівці підвищеного положення;
 - г) якщо кровотеча не зупинена, накласти на рану пов'язку;
 - г) надати постраждалому протишокове положення;
 - д) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - е) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 8) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

ПОРЯДОК

надання домедичної допомоги постраждалим при позиційному стисканні м'яких тканин

1. У цьому Порядку термін „позиційне стискання м'яких тканин” вживається у такому значенні – це вид травми, при якій до певної частини тіла постраждалого припиняється кровопостачання, внаслідок чого розвиваються її ішемія та ушкодження.

2. Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при позиційному стисканні м'яких тканин не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
- 3) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати проведення серцево-легеневої реанімації;
- 5) якщо постраждалий у свідомості:
 - а) виконати фіксацію шийного відділу хребта;
 - б) з'ясувати час стискання частини тіла;
 - в) якщо з моменту стискання пройшло менше ніж 10 хвилин, звільнити стиснену частину тіла;
 - г) при можливості обробити рани, іммобілізувати ушкоджену кінцівку та виконати інші маніпуляції залежно від наявних пошкоджень;
 - г) за наявності ознак шоку надати постраждалому протишокове положення;
 - д) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - е) якщо з моменту стискання пройшло більше ніж 10 хвилин, дочекатися приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - є) підтримати постраждалого психологічно;
- 6) якщо постраждалий без свідомості, але в нього наявне правильне дихання і не відомо скільки часу пройшло з моменту стискання, вважати, що пройшло більше ніж 10 хвилин;
- 7) у випадку, коли необхідно терміново евакуювати постраждалого, але з моменту стискання пройшло більше ніж 10 хвилин, перед звільненням стиснутої частини тіла накласти джгут;
- 8) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 9) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

Надання домедичної допомоги постраждалим без свідомості

«Втрата свідомості» – це невідкладний стан, що виникає внаслідок короткотривалої недостатності кровообігу головного мозку.

Дії при наданні домедичної допомоги постраждалим без свідомості не медичними працівниками:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) раптова втрата свідомості у присутності свідків:
 - а) визначити наявність дихання;
 - б) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - в) за відсутності дихання розпочати серцево-легеневу реанімацію;
 - г) за наявності дихання перемістити постраждалого у стабільне положення;
- 3) постраждалий без свідомості, свідків немає:

- а) визначити наявність дихання. Якщо постраждалий лежить на животі, перевернути його на спину, фіксуєючи шийний відділ хребта;
- б) викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- в) за відсутності дихання розпочати серцево-легеневу реанімацію;
- г) за наявності дихання провести огляд з метою виявлення наявних травм, за їх відсутності перемістити постраждалого у стабільне положення. За необхідності надати домедичну допомогу відповідно до наявних травм;
- 4) залучати до надання домедичної допомоги свідків;
- 5) при можливості з'ясувати причину виникнення невідкладного стану;
- 6) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 7) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

Надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації

Термін «надзвичайна ситуація» вживається у такому значенні - це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Дії при наданні психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації не медичними працівниками:

- 1) надавати психологічну підтримку в безпечному місці;
- 2) характерні ознаки психологічних розладів: втрата фізичної сили; безглуздий і хаотичний руховий неспокій; відчуття виснаженості та нереальності; емоційна віддаленість від оточення, рідних; почуття провини; ворожі дії до оточуючих;
- 3) вивести постраждалого за межі місця пригоди та ізолювати його від надлишкової уваги оточуючих;
- 4) заспокоїти постраждалого, сказати, що Ви прийшли, щоб надати допомогу, що будете поруч та не залишите його до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 5) постійно підтримувати візуальний контакт з постраждалим;
- 6) спілкуватись з постраждалим спокійно, адекватно оцінюючи його побажання та дії;
- 7) при розмові уникати слів, які можуть викликати відчуття провини у постраждалого;
- 8) відволікати його від негативних думок та намірів;
- 9) переконати постраждалого, що необхідна допомога буде надана вчасно та професійно;

- 10) при можливості накрити постраждалого ковдрою;
- 11) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Висновок

Проведення навчання за програмою прискореної підготовки до дій в особливий період – це зберегти життя та здоров'я персоналу та матеріальні цінності суб'єктів господарювання. Якісно провести вказане навчання можливо тоді, коли попередньо, у мирний час, у режимі повсякденного функціонування ЄДС ЦЗ продумати, як його проводити та підготувати інформаційні матеріали згідно з програмою прискореної підготовки до дій в особливий період. Причому, цілком зрозуміло, що здійснювати підготовку персоналу до дій в особливий період потрібно вже при вивченні тем програм загальної та спеціальної підготовки.

Ж У Р Н А Л

обліку занять з цивільного захисту на 20__ навчальний рік
навчальна група № _____

Керівник групи _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Облік слухачів

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Посада	Облік відвідування занять			
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Облік занять

Дата	Кількість годин	Теми занять і метод проведення заняття	Прізвище, ім'я, по батькові особи, яка проводить заняття (підпис)
1			
2			
3			
4			
5			
6			

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Постанова КМУ від 19.08.2002 № 1200 „Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю”.
3. Постанова КМУ від 26.06.2013 № 444 „Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях” (зі змінами від 26 липня 2018 р. № 592).
4. Постанова КМУ від 09.10.2013 № 787 „Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту”.
5. Постанова КМУ від 23.10.2013 № 819 „Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту” (зі змінами 28.03.2018 № 230).
6. Постанова КМУ від 30.10.2013 № 841 „Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій”.
7. Постанова КМУ від 09.01.2014 № 11 „Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту”.
8. Наказ МВС України від 05.11.2018 № 879 „ Про затвердження Правил техногенної безпеки”.
9. ДСТУ 5058:2008. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у НС. Основні положення. – Вид. Офіц. – Чинний від 2010-01-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – III, 10 с. – (Національний стандарт України).
10. Наказ ДСНС України 08.08.2014 № 458 „Про внесення змін до Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях”.
11. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.01.2015 № 113 „Про затвердження Примірного положення про формування цивільного захисту”.
12. Наказ МОЗ України від 16.06.2014 № 398 „Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах”.
13. Загальна підготовка працівників підприємств, установ, та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях. Методичний посібник/ За загальною редакцією Волянського П.Б.; Інститут державного управління у сфері цивільного захисту. - Київ, 2015 – 292 с.